

УИЛЯМ ШЕКСПИР ЮЛИЙ ЦЕЗАР

Превод от английски: Валери Петров, 1973

chitanka.info

ЮЛИЙ ЦЕЗАР^[0]

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ЮЛИЙ ЦЕЗАР, ОКТАВИЙ ЦЕЗАР, МАРК АНТОНИЙ, МАРК ЕМИЛИЙ ЛЕПИД — триумвири след смъртта на Цезар
ЦИЦЕРОН, ПУБЛИЙ, ПОПИЛИЙ ЛЕНА — сенатори
МАРК БРУТ, КАСИЙ, КАСКА, ТРЕБОНИЙ, ЛИГАРИЙ, ДЕЦИЙ БРУТ, МЕТЕЛ ЦИМБЕР, ЦИНА — заговорници против Цезар

ФЛАВИЙ, МАРУЛ — трибуни

АРТЕМИДОР КНИДСКИ — учител по риторика

ГАДАТЕЛ

ЦИНА — поет

ДРУГ ПОЕТ

ЛУЦИЛИЙ, ТИТИНИЙ, МЕСАЛА, МЛАДИЯТ КАТОН, ВОЛУМНИЙ — приятели на Брут и Касий

ВАРОН, КЛИТ, КЛАВДИЙ, СТРАТОН, ЛУЦИЙ, ДАРДАНИЙ — слуги на Брут

ПИНДАР — слуга на Касий

КАЛПУРНИЯ — жена на Цезар

ПОРЦИЯ — жена на Брут

Сенатори, граждани, стражи, слуги и т.н.

Място на действието: главно Рим; после околностите на Сардис и равнината край Филипи.

^[0] Оригиналното название на трагедията е „The Tragedy of Julius Caesar“ — „Трагедия за Юлий Цезар“. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Рим.

Влизат Флавий, Марул и неколцина граждани.

ФЛАВИЙ

Прибирайте се! Скитници! Ленивци!
По домовете! Уж занаятчи,
а наизлезли, сякаш че е празник!
Не знаете ли, че в работен ден
сте длъжни да се движите със знака
на своите еснафи?... Ти какъв си?

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Кой, аз ли? Дърводелец, господине.

МАРУЛ

Защо не си със кожена престилка
и с линия? Къде си се запътил
в най-новите си дрехи?... Ами ти
какво работиш, а?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Да си кажа правичката, сравнен с някой майстор, аз, уважаеми,
съм, тъй да се каже, прост кърпач.

МАРУЛ

Какъв по занаят? Не го усуквай!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Такъв, уважаеми, че това, дето го правя, се смята за най-долно
при хората и те го тъпчат без милост.

МАРУЛ

Какво работиш, питам те, негодник!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Моля ви, не се ядосвайте, уважаеми, защото, ако излезете от кожата си, мога да ви оправя.

МАРУЛ

Какво? Нахалник! Ще оправяш мен?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Вас не, но обувките ви, уважаеми.

ФЛАВИЙ

Значи, си кърпач на обувки, така ли?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Точно така, уважаеми. Аз живея само от шилото си. И се мушкам в чуждите работи — мъжки, женски, без разлика — само с него. Защото ще знаете, уважаеми, че аз съм голям хирург на вехти обувки. Закъсат ли, веднага им закърпвам здравословието. Мнозина от най-важните граждани са стъпнали на моите основи.

ФЛАВИЙ

Защо тогаз оставил си калъпа
и си повел тез хора из града?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

За да си изтъркат подметките, уважаеми, та да има повече работа за мен... Истината, уважаеми, е, че сме си дали почивка днес, за да видим Цезаря и да приветстваме триумфа му.

МАРУЛ

Да го приветствате? А за какво?
С какви завоевания се връща?
Какви заложици довел е в Рим,
да украсят с оковите си робски
победоносната му колесница?

Глупаци, пънове, безсвестни твари,
жестоки римляни! И, значи, тъй
забравихте Помпея? Толкоз пъти
сте лазили по крепостни стени,
по кули, по прозорци, по комини,
с деца в ръце, от утро до зори,
да чакате да видите за миг
Помпей Велики! И едва съзрели
колата му, кой вдигаше, не вий ли,
такава врява, че самият Тибър
потръпваше, дочул я да отеква
във неговите кухи брегове?
А днеска сте навлекли нови дрехи?
А днеска сте решили, че е празник?
А днеска срещате с цветя тоз, който
удади в кръв Помпеевите рожби?
Вървете си във къщи и молете
небето да си върне мора, който
ще ви слети за тази ваша гнусна
неблагодарност!

ФЛАВИЙ

Тръгвайте си с миром,
добри съграждани, и съберете,
за да изкупите греха си, всички
бедняци, вам подобни, и със тях
излейте във коритото на Тибър
тъй много горки сълзи, че водата,
когато е най-ниска, да целуне
най-горния си белег!

Гражданите излизат.

Виж ги, виж ги!
Разчувства се дори таз низка сган!
Изчезнаха, от гузност онемели!
Ти поеми, Марул, по този път
към Капитолия! Пък аз ще тръгна

по другия. И видиш ли украса
по статуите, смъквай!

МАРУЛ

Може би
не ще е редно. Днеска е денят
на Луперкалиите^[1].

ФЛАВИЙ

Нямо нищо!
Не бива Цезаровите трофеи
да кичат статуите! Аз ще ида
да пръсна тази паплач. И ти също,
разпъждай ги, щом видиш, че се струпват!
Така от Цезаровите криле
тез никнещи пера като оскубем,
по-ниско ще накараме да хвърка
тоз, който инак литнал във небето,
ще ни държи във рабски трепет всички!

Излизат.

[1] *Луперкалии* — римски празник на оплодотворяващото божество Луперк, който се чествал на 15 февруари. Знатните юноши, участващи в свещеното бягане, устройвано на този ден, шибали с ремъци срещнатите граждани — смятало се, че докосването на ремъка лекува жените от безплодие. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Площад в Рим.

Влизат Цезар, Антоний — готов за празничното бягане, Калпурния, Деций, Цицерон, Брут, Касий и Каска, следвани от народ, сред който един Гадател; по-късно Марул и Флавий.

ЦЕЗАР

Калпурния!

КАСКА

Пазете тишина! Говори Цезар!

ЦЕЗАР

Калпурния!

КАЛПУРНИЯ

Аз слушам, господарю.

ЦЕЗАР

Когато се затича Марк Антоний,
ти застани край пътя му!... Антоний!

АНТОНИЙ

Нареждай, Цезар, господарю мой!

ЦЕЗАР

Помни при пробегата си да докоснеш
Калпурния! Преданието казва,
че щом бегачът в този бяг свещен
допре бездетница, тя в миг отхвърля
проклятието си.

АНТОНИЙ

Не ще забравя.

Каквото каже Цезар, е закон!

ЦЕЗАР

Започвайте! Най-малкият ни обред
да бъде спасен!

ГАДАТЕЛЯТ

Цезар!

ЦЕЗАР

Кой ме вика?

КАСКА

Да млъкнат! Въдворете тишина!

ЦЕЗАР

Кой вика сред тълпата? Глас дочух,
по-остър от тръба, да вика: „Цезар!“
Приказвай! Цезар слуша те!

ГАДАТЕЛЯТ

Пази се
от Мартенските Иди^[2]!

ЦЕЗАР

Кой говори?

БРУТ

Един гадател! Казва да се пазиш
от Мартенските Иди.

ЦЕЗАР

Нека дойде!
Желая да го видя във лицето.

КАСИЙ

Ей, ти, излез и застани пред Цезар!

ЦЕЗАР

Какво ми каза? Повтори!

ГАДАТЕЛЯТ

Пази се
от Мартенските Иди!

ЦЕЗАР

Той бълнува!
Бъбривци не ми трябват! Да вървим!

Тръбен звук. Излизат всички освен Брут и Касий.

КАСИЙ

Ще дойдеш ли да видим как ще бягат?

БРУТ

Не ми се идва.

КАСИЙ

Моля те, ела!

БРУТ

Не, аз не съм любител на игрите
и нямам живостта на Марк Антоний.
Но виждам, че на теб ти се отива —
върви, не искам да ти преча, Касий!

КАСИЙ

В последно време забелязвам, Бруте,
че твоите очи не ми даряват
онези нежни изрази на обич,
с които бях привикнал. Твърде хладно
държиш се ти към своя стар приятел,
комуто си тъй скъп!

БРУТ

Мой драги Касий,
не се лъжи! Ако е моят поглед
наистина забулен, то вината
за туй е в мен самия. Напоследък
във мен се борят разногласни чувства,
засягащи единствен мен, които
навярно хвърлят сянка върху мойто
държание. Но нека туй не кара
приятелите ми — във чийто кръг
и тебе включвам, Касий, — да тълкуват
хлада ми иначе освен във смисъл,
че техният нещастен Брут, във битка
със себе си, забравя да покаже
любов към другите.

КАСИЙ

Тогава, значи,
погрешно съм тълкувал твоите чувства;
а зарад туй във своята гръд погребвах
не малко важни размисли. Кажи ми,
достойни Бруте, можеш ли да видиш
лицето си самичък?

БРУТ

Не, не мога.
Човешкото око се вижда само
чрез отражение във нещо друго.

КАСИЙ

Така:
и тъжно е, че нямаш огледало,
което да покаже твойта стойност
на погледа ти, тъй че да се видиш
какъвто си за другите. Аз чул съм
мнозина от най-тачените в Рим

(„най“ — казвам — след безсмъртния ни Цезар!),
сумтейки под хомота на века,
да викат: „Ех, защо не иска Брут
да се огледа в нашите очи!“

БРУТ

В какви опасности ме тласкаш, Касий,
като ме караш в себе си да търся
неща, които нямам?

КАСИЙ

Щом питаш ме, готви се да ме чуеш,
о, честни Бруте, и понеже, явно,
неотразен, не можеш да се видиш,
аз — скромно огледало — ще разкрия
на теб самия туй във теб самия,
което досега не си узнал.
Не се съмнявай в мен! Ако си чул,
че станал съм посмешище за всички
с това, че се кълна в любов и дружба
с когото падне; или ако знаеш,
че вмъквам се под кожата на други,
та после да клеветнича за тях;
или, обратно, че на всеки пир
пред всички се разтапям, да, тогава
страни от мен!...

Тръбен звук и виковете.

БРУТ

Какъв е този вик?
Боя се, Касий, че народът може
да го направи цар!

КАСИЙ

„Боя се“ — каза.

Дали туй значи, че не би го искал?

БРУТ

Не бих, макар да го обичам, Касий.
Но за какво ме задържа тъй дълго?
Какво желаяш с мен да споделиш?
Ако е то за всенародно благо,
на моите везни живот и чест
еднакво тегнат; не, не е и тъй;
аз повече държа на своята чест,
отколкото се плаша за живота!

КАСИЙ

Аз зная тази твоя доблест, Бруте,
тъй както зная външния ти образ.
И точно за честта ще стане дума.
Ти може би усещаш тоз живот
по-инак, но за мен е все едно
да не живея или да живея
във страх от съществуване, на мен подобно.
Роден съм аз свободен като Цезар.
Ти също. Като него сме и двама
добре отгледани и като него
способни да издържаме на студ.
Веднъж, в един смрачен дъждовен ден,
когато мътната вода на Тибър
бе придошла в коритото си, Цезар
ми каза тъй: „Наемаш ли се, Касий,
със мене да доплуваш до отсрещата
през бесните вълни?“ Преди да свърши,
тъй както бях в доспехи, аз се хвърлих
в течението, викайки към него
да скочи подир мен. И той го стори.
Талазите ревяха в гняв, но ние
ги порехме със мускули могъщи
и биехме в младежка надпревара;
ала преди да стигнем до брега,

съперника си чух да вика: „Касий!
Потъвам! Помогни ми!“ И тогава,
тъй както праотецът ни Еней^[3]
изнесе стария Анхиз на гръб
от кладата на Троя, аз изнесох
от Тибъра отпадналия Цезар...
И тоз човек сега е станал бог,
а Касий е нищожество, което
е длъжно да се кланя до земята,
когато Цезар го удостои
със кимването си! А като бяхме
в Испания, той заболя от треска
и аз видях го в пристъпите как
трепереше! Да, честна дума, богът
трепереше! Страхливите му устни
бледнееха, останали без знаме;
а взорът, който хвърля в страх и трепет
земята цяла, бе загубил блясък.
Той стенеше и с този свой език,
накарал римляните да записват
във книгите си неговото слово,
като момиченце го чух да хленчи:
„Титиний, дай да пия!“ Богове,
не е ли чудно, че такъв слабак
е грабнал палмата на първенството
от толкова по-силни?

Викове. Тръбен звук.

БРУТ

Викат пак!

Приветстват нови почести, с които
са го отрупали!

КАСИЙ

Защо се чудиш?

Подобно Родоския колос^[4], той
се вдига над света, за него тесен,
а ний си дирим в мраве суетене
под неговия исполински разкрач
безславни гробчета. Във даден час
човек е сам ковач на своята участ.
Не е във нашите звезди вината
за туй, че сме подвластни, драги Бруте,
а в нас самите. „Брут“ и „Цезар“! Казвай
какво чак толкоз има в това „Цезар“?
Защо да трябва неговото име
да бъде разтръбявано по-гръмко
от твоето? Написано, „Брут“ радва
окото като „Цезар“. За слуха ни
е също тъй добро. А на везните
е също като него без тегло
и с него може колкото и с „Цезар“
да се извикват духове! Тогава,
във името на всички богове,
с каква храна е бил захранван този
наш Цезар, та е толкова пораснал?
О, срамно време! Рим, ти нямаш вече
способност да отглеждаш храбреци!
От общия потоп кой помни век,
прославен само от един човек?
Кога — до днес! — могло е да се каже,
говорейки за Рим, че е побирал
във своите стени единствен мъж?
Нима е туй Сенат, като все над
главата му виси един настойник?
О, ти и аз сме чували от своите
родители, че нявга един Брут^[5]
живял е в Рим, комуто е било
еднакво трудно да търпи властта
на дявола или на земен цар!

БРУТ

Че ме обичаш, в туй не се съмнявам;
в какво ме убеждаваш, се догаждам;
какво съм мислил сам по тез въпроси,
ще ти го кажа друг път; засега
сърдечно моля те — не ме насилвай!
Което каза ми, ще го обмисля;
което не си казал, ще го чуя
и ти ще имаш отговор; аз сам
ще диря сгоден час за тази среща.
Но дотогаз, мой друже, знай, че Брут
би предпочел на село да живее
пред туй да бъде считан син на Рим
под тежките условия, които
ни готвят времената.

КАСИЙ

Пак добре,
че слабите ми думи са извлекли
тоз намек за искра от моя Брут!

Влиза Цезар, следван от своята свита.

БРУТ

Играта свърши. Цезар се завръща.

КАСИЙ

Когато покрай нас премине Каска,
дръпни го за ръкава! Той за всичко,
по-важно станало, ще ни докладва
в хапливия си стил.

БРУТ

Ще го направя.
Но гледай, Касий, знакът на гнева
е лумнал върху челото на Цезар
и свитата му сякаш че е свита

наистина! Калпурния е бледа,
а Цицерон — кървясал като пор,
каквото сме го виждали, когато
е дръзвал някой да му се опълчи
на Капитолия!

ЦЕЗАР

Антоний!

АНТОНИЙ

Цезар?

ЦЕЗАР

Бих искал в своята свита хора тлъсти,
с пригладен косъм и спокоен сън.
Тоз мършав Касий явно мисли много.
Такива са опасни.

АНТОНИЙ

Не и Касий!

От него ти не се страхувай, Цезар.
Достоен римлянин без лоши мисли.

ЦЕЗАР

По-тлъст го искам! Но не ме е страх.
И все таки, ако страхът могъл би
да бъде свързан някак с мойто име,
не знам кого бих искал да избягвам,
тъй както този Касий. Той чете
премного книги, наблюдава остро
и вижда в корен хорските постъпки.
Не е привързан към игрите, както
си ти, Антоний. Не обича също
и музиката. Рядко се усмихва,
а стори ли го, сякаш се надсмива
над себе си, че е можал на нещо
да се усмихне. Хора като него

не си намират мир, додето друг
стои над тях. Туй прави ги опасни...
Опасни въобще, а не че аз
самият опасявам се. Защото
аз винаги и всякъде съм Цезар.
Мини отдясно — с туй ухо съм глух —
и честно ми кажи какво си мислиш
за този Касий!...

Тръбен звук. Излиза, следван от свитата си.

КАСКА

Защо ме дръпна? Искаш да говорим?

БРУТ

Да, Каска. Разкажи ни какво точно
се случи днес, та Цезар е ядосан.

КАСКА

Вий двамата не бяхте ли със него?

БРУТ

Не бих те питал, ако беше тъй!

КАСКА

Ами поднесоха му корона. И като му я поднесоха, той я отблъсна
с опакото на ръката, ей така. И тогава народът ревна от възторг.

БРУТ

А след това шумяха пак. Защо?

КАСКА

Ами за същото!

КАСИЙ

А след това? Те три пъти шумяха!

КАСКА

И все за същото!

БРУТ

Нима му я поднесоха трикратно?

КАСКА

Трикратно я! И той три пъти я отблъсна, само че все по-меко. И всеки път красавците около мене надаваха рев до небето!

КАСИЙ

Кой точно я поднасяше?

КАСКА

Антоний, кой!

БРУТ

Как стана? Под каква форма, драги Каска?

КАСКА

Формално, точно така! Да ме обесят, ако всичко не беше чиста комедия! Не им обърнах внимание дори! Видях, че Марк Антоний му поднесе някаква корона — и то корона не беше, ами нещо по-малко — и, както ви казах, той я отблъсна. Но според мене с удоволствие би я задържал. Тогава той пак му я поднесе и той пак я отблъсна. Но мене ако питате, не можеше да си отлепи пръстите от нея. И тогава той му я поднесе трети път и той трети път я отблъсна. И колкото пъти я отблъскваше, толкоз пъти оная сган ревеше и пляскаше с изпосечените си длани, подхвърляше мазни шапки и бълваше такива облаци от смраден дъх, задето Цезар беше отблъснал короната, че за малко да го задуши. Тогава той загуби съзнание и се строполи на земята. Само че не можах да се посмея, както трябва, защото, ако бях отворил уста, щях да се нагълтам с нечист въздух.

КАСИЙ

Почакай! Значи, Цезар е припаднал?

КАСКА

Насред пазарния площад и с пяна на устата. Падна и онемя!

БРУТ

Той страда от припадъци. Това е
съвсем възможно.

КАСИЙ

Не, не той, а ние —
ти, аз и Каска — страдаме от разни
припадъци на Цезар!

КАСКА

Не ви разбирам какво искате да кажете, но съм сигурен, че Цезар се изтърси на земята. И човек да не съм, ако тази паплач не му ръкопляскаше и свиркаше като на актьор от театъра, според туй дали им се харесваше, или не!

БРУТ

Когато се оправя, какво каза?

КАСКА

Какво каза! Преди да припадне, като видя, че това стадо от простаци е доволно, че той се отказва от короната, взе, че си разтвори дрехата и им предложи да го заколят. Жалко, че не съм един от тези занаятчии, иначе в пъкъла да ида, ако не бих се хванал за думата му! И после той припадна, значи. А като дойде на себе си, каза, че моли техни милости, ако е направил или изрекъл нещо недобро, да го извинят, защото било от болестта му. Три-четири лигли край мене се разцивриха: „Ах, горкият!“ и веднага му простиха. Но остави ги тях! И да им беше намушкал майките, пак щяха да му простят!

БРУТ

И след това си тръгна мрачен?

КАСКА

Да.

КАСИЙ

А Цицерон? Не каза ли той нещо?

КАСКА

Да, на гръцки.

КАСИЙ

В какъв смисъл?

КАСКА

Ако мога да го кажа, слънце да не видя! Тези, дето го разбраха, се захилиха помежду си и заклатиха глави, но за мене беше гръцки език. Имам и други новини: Марул и Флавий са лишени от правата им на трибуни, задето са смъквали лентите от статуите на Цезар. Сбогом! То бяха толкоз комедии, че кой да ги помни!

КАСИЙ

Искаш ли да вечеряш с мене тази вечер, Каска?

КАСКА

Не мога. Обещал съм другаде.

КАСИЙ

Тогава да обядваме заедно утре?

КАСКА

Съгласен съм. Стига аз да съм жив, ти да не забравиш и гозбата да си я бива!

КАСИЙ

Значи, ще те чакам.

КАСКА

Да. Сбогом на двама ви.

Излиза.

БРУТ

Какъв е станал само груб и тъп.
А във училище бе жив и бърз!

КАСИЙ

И още е — за доблестни дела,
макар че се преструва на отпуснат.
Таз грубоватост е подправка само
към будния му ум, която прави
словата му да се поглъщат даже
с по-остър апетит.

БРУТ

Навярно тъй е.
Сега ще те оставя. А пък утре,
ако желаш да си поговорим,
ще дойда у дома ти или ти
ела във моя дом. Ще те очаквам.

КАСИЙ

Добре, ще дойда аз. И помисли
за положението на нещата!

Брут излиза.

Металът ти е благороден, Бруте,
но друг могъл би да те накове
по низък начин. Затова добре е
добрите да общуват помежду си.
Кой толкоз твърд е, че да е напълно
устойчив на съблазни? Цезар има
на мене зъб, но той обича Брут!...
Да бях аз Брут, а Брут да беше Касий,
не бих му се поддавал!... Тази нощ
ще хвърля през прозорците в дома му
писма, написани с различен почерк —

уж от различни граждани — които
ще казват колко неговото име
е тачено във Рим и ще загатват,
че Цезар крие властнически мисли.
Това като направя, дръж се, Цезар,
защото, ако днес не те разклатим,
по-тежки дни ще има да си патим!

Излиза.

[2] *Мартенски Иди* — 15 март по латинския календар. ↑

[3] *Еней* — Според „Енеида“ на Вергилий троянецът Еней, родоначалник на римския народ, изнесъл на гръб от пожара на Троя немощния си баща Анхиз. ↑

[4] *Родоският колос* — огромна статуя на Аполон, издигала се някога пред входа на Родоското пристанище, така че корабите минавали между краката ѝ — едно от седемте чудеса на света. ↑

[5] „... един Брут...“ — Става дума за Юний Брут, основателя на римската република. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Улица в Рим.

Гръмотевици и светкавици. Влизат от разни страни Каска и Цицерон.

ЦИЦЕРОН

Здравей, о, Каска! Придружи ли Цезар?
Защо си тъй задъхан и облещен?

КАСКА

Нима не се вълнуваш ти, когато
вселената се люшка като нещо,
поставено нездраво? Цицероне,
видял съм вихри да ломят и цепят
чепати дъбища; и океана
видял съм да набъбва и да плюва
парцали пяна във ламтеж да стигне
навъсените облаци, но нивга —
до тази нощ — не съм видял огънове
да капят от небето! Или горе
избухнала е гражданска война
или светът ни, дързък с боговете,
ги е накарал да му пратят гибел!

ЦИЦЕРОН

А други чудеса да си видял?

КАСКА

Един прост роб — ти знаеш го на вид —
си вдигна лявата ръка и тя
избухна в плам като дванайсет факли,
събрани в сноп, и въпреки това
остана невредима. По-нататък —
на, още меча си не съм прибрал —

пред Капитолия ме срещна лъв,
изгледа ме враждебно и отмина,
без нищо да ми стори. Там се сблъсках
в тъпа жени със призрачни лица,
които се кълнях, че били
видели хора в пламъци да бродят
по улиците. А среднощен бухал
бил кацнал — казват — вчера сред площада
и бухал сред бял ден. Когато толкоз
учудващи неща се сбират вкупом,
да ми разправя който ще, че те
„били естествени и причинени
от туй и туй“ — аз вярвам, че това са
поличби за страната, във която
са станали!

ЦИЦЕРОН

Наистина това
не е съвсем обикновено време,
но хората тълкуват доста често
явленията, както им се иска,
противно на същинския им смисъл...
Дали ще дойде Цезар утре сутрин
във Капитолия?

КАСКА

Да, той заръча
на Марк Антоний да ти прати вест.

ЦИЦЕРОН

Все пак таз нощ е лоша за разходки.
Прощавай, Каска!

КАСКА

Сбогом, Цицероне!

Цицерон излиза. Влиза Касий.

КАСИЙ

Хей, кой е?

КАСКА

Римлянин!

КАСИЙ

На име Каска,
ако гласът не лъже!

КАСКА

Остър слух!
Какво ще кажеш, Касий, що за нощ, а?

КАСИЙ

Приятна нощ за хора с чиста съвест.

КАСКА

Кой виждал е небето тъй сърдито?

КАСИЙ

Тоз, който виждал е тъй грешен свят.
А колкото до мене, разкопчан,
аз бродих из града, мой драги Каска,
тъй както сам ме виждаш, и предлагам
на гръмотевиците гола гръд,
а синкава светкавица когато
начупваше небето, тичах точно
в мишената на гневния й блясък.

КАСКА

Защо си предизвиквал тъй небето?
Наш дълг е да се плашим и треперем,
когато боговете ни изпращат
като вестители тез кобни знаци!

КАСИЙ

Ти бавно разсъждаваш, драги Каска,
и или нямаш, или не използваш
тез искри на ума, които трябва
да отличават всеки син на Рим.
Измъчен, блед, ти цял си страх и трепет
пред гневното небе, но ако само
запиташе се: „А защо са тези
пламтящи хора и безплътни сенки,
защо лудеят зверове и птици,
защо деца предсказват, старци буйстват,
защо те всички са сменили своята
изконна и естествена природа
със уродливи пристъпи?“ — тогава
ти би разбрал, че небесата горе
са им придали този дух със цел
видът им да ни стресне и предпази
от уродства във нашата уредба.
Аз бих ти назовал един приличен
на тази буря, който тряска, святка,
събужда мъртви и реве, подобно
лъва на Капитолия, един
не по-голям от тебе или мене
по лични качества, но който днес
вещае зло и страх внушава, както
тез всички извержения.

КАСКА

Намекваш
за Цезар, нали, Касий?

КАСИЙ

Не е важно.
По-важно е, че римляните днеска
приличаме по жили и по мишци
на древните, но — о, злочесто време! —
духът на нашите бащи е мъртъв

и ние сме владени от духа
на своите майки! Женчовци сме, както
личи по игото, което мъкнем!

КАСКА

Наистина, говори се, че утре
Сенатът щял да увенчае Цезар
със царска власт. Той щял да има право
навред, освен в Италия, да кичи
с корона челото си!

КАСИЙ

Аз тогава
ще имам правото да разкрася
с кинжал гърдта си! Касий ще разбие
веригите на Касий! Богове,
с туй правите вий слабия всесилен,
с туй вие побеждавате тирани!
Не могат спря ни каменни стени,
ни медни кули, ни халки железни,
ни душни клетки силния по дух.
Тоз, който морен е от всички тези
окови земни, може всеки миг
да си даде оставка от живота.
Щом аз го знам, то нека знаят всички,
че своята част от робство съм способен
да хвърля, щом поискам!

КАСКА

И аз също!
Да, всеки роб в ръката си държи
възможността да се спаси от робство!

КАСИЙ

Защо тогава Цезар да ни язди?
Слабак такъв не щеше да е вълк,
ако не бяха римляните стадо;

не щеше да е лъв, ако не бяхме
пред него ний сърнички треперливи!
По-бързо се запалва буен огън
със леки сламки. Що за слама Рим е,
да, що за плява, що за жалък измет,
щом служи да огрява нещо толкоз
нищожно като Цезар?... Но, о, мъка,
къде ме тласна: Може би говоря
на доброволен раб? Тогава, знам си,
за тези думи ще ми искат сметка.
Но мечът ми ме прави безразличен
към всякакви беди!

КАСКА

Ти тези думи
говориш ги пред Каска, а пък той
не е лукав доносчик! Дай ръка!
Ти хората сплоти срещу тирана
и аз надире няма да остана
от най-усърдния!

КАСИЙ

Скрепено, значи!
Знай, Каска, че аз вече убедил съм
известен брой измежду най-добрите
и благородни граждани на Рим
да предприемат с мен едно опасно,
но благородно дело. Те сега
ме чакат под Помпеевия портик,
защото в нощ ужасна като тази
са пусти улиците и видът
на небесата горе е съзвучен
с това, което готвим се да сторим —
тъй кървав е, и огнен, и зловещ!

Влиза Цина.

КАСКА

Закрий се! Някой иде с бързи крачки!

КАСИЙ

Това е Цина. Зная му вървежа.
От нашите е... Де си хукнал, Цина?

ЦИНА

Да търся тебе! Кой е този? Цимбер?

КАСИЙ

Не, туй е Каска. Той се приобщи
към делото ни. Чакат ли ме там?

ЦИНА

А, радвам се!... Каква ужасна нощ!
От нашите двамина са видели
престранни знаци!

КАСИЙ

Чакат ли ме, питам!

ЦИНА

Да, чакат те. О, Касий, да би могъл
да привлечеш и доблестния Брут!...

КАСИЙ

Бъди спокоен, мой любезни Цина!
Вземи тоз лист и скришом постави го
във Брутовото преторско кресло
та пръв да го открие той; а този
в дома му през прозореца хвърли;
а този тука прикрепи със въськ
към мраморната статуя на Брут,
великия му працядо. Щом свършиш,
върни се под Помпеевия портик,

където ще те чакаме. Требоний
и Деций Брут дали са вече там?

ЦИНА

Да, липсва само Цимбер, а и той
отиде да те търси в твоя дом.
Аз тръгвам, за да свърша със листата.

КАСИЙ

И после — под Помпеевия портик!

Цина излиза.

Ти, Каска, тръгвай с мене да отидем,
преди да съмне, в къщата на Брут —
превзели сме три четвърти от него,
след тази среща вече ще е наш!

КАСКА

О, той стои високо във сърцата
на всички в Рим, и туй, което в нас
ще е простъпка, с помощта на Брут
като с алхимия ще се превърне
във нещо добродетелно и ценно!

КАСИЙ

Цената му и ползата от него
ти правилно изтъкна. Тръгвай с мен!
Среднощ е вече, а до утре трябва
да го събудим и доубедим!

Излизат.

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. В градината на Брут.

Влиза Брут.

БРУТ

Хей, Луций! Ставай!...

Не мога по звездите да позная
дали е близо утрото... Хей, сънльо!...

Да можех тъй и аз да се успивам!...

Хей, чуваш ли ме? Ставай, казах! Луций!

Влиза Луций.

ЛУЦИЙ

Желаете ли нещо, господарю?

БРУТ

Занес в библиотеката ми свещ
и ме викни!

ЛУЦИЙ

Разбрано, господарю.

Излиза.

БРУТ

Да, трябва то да стане чрез смъртта му.

Аз лично нямам нищо против него

освен това, че той ламти за власт,

а нрава му как тя ще промени —

това е то въпросът. В слънчев ден

излиза пепелянката — тогава

пътуващият трябва да внимава!
Да го направим цар? Как не! И с туй
да го снабдим с отровен зъб за утре!
Злоупотребата с властта настъпва,
когато разделят се власт от съвест,
пък аз не помня страстите на Цезар
да са надвивали ума у него.
Но знае се, че скромността е стълба
за честолюбието, към която
с лице е то, додето се катери,
но на която само щом достигне
последното стъпало, гръб обръща,
със поглед в облаците. Кой ми казва,
че с Цезар няма да се случи туй?
Да действаме, за да не му се случи!
И тъй като, какъвто е, не дава
мотив за иск, ний трябва да поставим
въпроса тъй: че утре, щом порасне,
ще го даде; и да постъпим, както
постъпваме със змийския зародиш,
отровен в бъдеще — да го убием,
додето е в яйцето си!

Влиза отново Луций.

ЛУЦИЙ

Свещта в библиотеката гори,
но като търсих кремъка, намерих
наблизо до прозореца тоз лист,
скрепен със восък. Зная, господарю,
че той не беше там, като си лягах.

Дава на Брут писмо.

БРУТ

Върви да спиш! До светло има време...

Не са ли утре Мартенските Иди?

ЛУЦИЙ

Не зная, господарю.

БРУТ

Иди и провери във календара!

ЛУЦИЙ

Веднага, господарю!

Излиза.

БРУТ

Небесните излъхвания светят
тъй ярко, че не ми е нужна свещ.

Отваря писмото и чете.

„Спиш, Бруте! Събуди се! Виж се, Бруте!
Нима ще трябва Рим...“ и тъй нататък...
„Заговори! Противодействвай! Удряй!
Спиш, Бруте! Събуди се!“
Приканвания като туй не пръв път
подхвърлят ми... „Нима ще трябва Рим...“
Отгатвам по-нататък: „... да трепери
от страх пред едного?“ Кой? Рим? От който
дедите ми прогониха Тарквиний,
когато пожела да стане цар?
„Заговори! Противодействвай! Удряй!“
И чакам да ме молят за това?
Ако изправянето е възможно,
обет ти давам, Рим, че ще получиш
от Брут каквото искаш в пълна мяра!

Влиза отново Луций.

ЛУЦИЙ

Петнадесети март сме, господарю.

БРУТ

Добре е... Някой чука! Бягай, виж!

Луций излиза отново.

Не съм склопил очи, откакто Касий
за пръв път ме наостри срещу Цезар!
До изпълнението на един
ужасен ход от първия му подтик
е всичко само някакъв кошмар!
Добрят разум е тогаз в съвет
със страстите, но мир не се постига
и в малката държава на човека
бушува бунт!

Влиза отново Луций.

ЛУЦИЙ

Отвън е зет ви Касий^[6].

БРУТ

Самичък ли е?

ЛУЦИЙ

Не, със още други.

БРУТ

Кои са те?

ЛУЦИЙ

Не зная, господарю.
Нахлупили са шапки над очи
и сгушили лица зад наметала.
Не ги познах.

БРУТ

Пусни ги, нека влязат!

Луций излиза отново.

Това са те. О, заговор, нима
срамуваш се да се покажеш нощем,
когато злото броди в безопасност?
Тогаз къде ли денем ще намериш
тъй тъмна пещера, че да укрие
от хората ужасния ти лик?
Не я търси, о, заговор! Прикрий се
в усмивки и любезности, защото,
излезеш ли със неподправен образ,
и в мрачната чернилка на Ереба^[7]
ще те узнаят и предотвратят!

Влизат Касий, Каска, Деций Брут, Цина, Метел Цимбер и Требоний.

КАСИЙ

Добрутро, Бруте! Може би ти пречим?
Нахлухме малко грубо в твоя отдих.

БРУТ

От час на крак съм. Цяла нощ не мигнах.
Познавам ли, които са със тебе?

КАСИЙ

Да, всички до един. И всички те
почитат те и всеки би желал
да се цениш тъй, както те цени
цял знатен Рим. Тоз тука е Требоний.

БРУТ

Добре дошъл е!

КАСИЙ

Този — Деций Брут.

БРУТ

Добре дошъл и той!

КАСИЙ

А тези тука
са Каска, Цина и Метел.

БРУТ

На всички —
добре дошли! Какви безсънни грижи
не пускат във очите ви нощта?

КАСИЙ

Бих искал да ти кажа две-три думи.

Двамата шепнат помежду си.

ДЕЦИЙ

Натам е изток. Май че съмва.

КАСКА

Не.

ЦИНА

Не „не“, а „да“! Тез дрезгави бразди,
които шарят облаците там, са
вестители на идещия ден.

КАСКА

Сега ще ви докажа, че грешите!
Изгрява слънцето там, по на юг,
където соча с меча си, защото
сме в още младото годишно време.
След месец-два зората ще се пука
по-северно. А истинският изток

е там към Капитолия, там точно!

БРУТ

Един след друг ръцете си ми дайте!

КАСИЙ

И да скрепим решението с клетва!

БРУТ

Не, клетва не! Ако лицата хорски,
душевното страдание, развратът
със дадената власт, ако тез всички
подбуди слаби са — да се откажем
и се завърнем в топлите легла!
А тиранията с око на ястреб
да си кръжи, дорде изгнием всички
от клюна ѝ, един след друг, по жребий!
Но ако тез подбуди крият огън,
достатъчен — а знам, че е така —
за да разпали сетните страхливци
и закали жените с дух на дързост,
тогаз, о, сънародници, кажете
каква ни е потребна друга шпора
освен потъпканите ни права;
и друга полица освен това,
че сме чада на Рим, които знаят
какво е тайна и дадат ли дума,
не шикалкавят; или друга клетва
освен онази между чест и чест,
които са си казали за нещо:
„Ще го извършим или ще умрем“?
Да се кълнат жреци, лъжци, пъзливци,
безсилни старци, кекавци, които
приемат кротко гаврата със тях —
но не и ний! Недейте оскърбява
звука на благородното ни дело
и баграта на храбрия ни дух

със мисълта, че нужно е чрез клетви
да ги доказваме, като се знае,
че всяка капка кръв във римска жила
отделно писва: „Аз съм незаконна!“,
когато притежателят ѝ стъпче
макар и най-нищожната частица
от словото си, хвърлено веднъж!

КАСИЙ

Какво ще кажете за Цицерон?
Дали да го подпитаме? Аз смятам,
че той ще вземе нашата страна.

КАСКА

Добре е да го включим!

ЦИНА

Непременно!

МЕТЕЛ

Да, неговите сребърни коси
ще ни спечелят име пред народа
и купят гласове във наша полза.
Ще си рекат, че неговият разум
е направлявал нашите ръце,
и жарът ни младежки ще се скрие
под пепелта на мъдрата му тежест.

БРУТ

И дума да не става. Цицерон
не встъпва в дело, почнато от други.

КАСИЙ

Тогаз без него!

КАСКА

Вярно, не подхожда.

ДЕЦИЙ

А само Цезар ли ще е засегнат?

КАСИЙ

Добре се сети, Деций. Според мене
не бива Марк Антоний, мил на Цезар,
да надживее своя покровител;
за нас той утре ще е хитър враг
и, знаете, с възможности такива,
че непременно ще ни създаде
не малко грижи. Туй за да не стане,
Антоний трябва да загине с Цезар!

БРУТ

Ще има твърде кървав вид, Кай Касий,
постъпката ни, ако след главата
нарежем крайниците; ще изглежда,
че е била смъртта му плод на злоба,
прераснала във ярост. Марк Антоний
е крак, ръка на Цезар. Нека бъдем
жреци, а не касапи! Ние, Касий,
въставаме против духа на Цезар,
а пък във духовете няма кръв.
Защо не можем да унищожим
духа на Цезар, без да разтерзаем
самия него! Но, уви, щом трябва
кръвта му да се лее, нека, братя,
го сторим храбро, но без ярост, както
поднася се храна на богове,
не както мърша хвърля се на псета!
Сърцата ни да бъдат господари,
които пращат своите слуги
насилие да свършат, а след туй
ги смърят строго. Тъй ще стане ясно,
че не омраза, а необходимост
ни е подтиквала, и пред народа

ще бъдем не убийци, а хирурзи,
лекуващи със пускане на кръв!...
За Марк Антоний не берете грижа —
той повече не може да направи,
отколкото десницата на Цезар,
когато Цезар бъде без глава!

КАСИЙ

Страхувам се от него. Толкоз здраво
е свързан той със Цезар, че аз мисля...

БРУТ

Мой драги Касий, не мисли за него!
Щом толкоз го обича, той най-много
да залинее и умре след Цезар!
Но за Антоний и това е вече
премного, вярвай ми, какъвто е
любител на игрите и разгула!

ТРЕБОНИЙ

Не е опасен. Нека да живее!
От скръб не ще умре и ще си спомня
със смях за всичко...

Бие часовник.

БРУТ

Бройте!

КАСИЙ

Три часът!

ТРЕБОНИЙ

Да се разделяме!

КАСИЙ

Все пак не знаем
дали таз сутрин Цезар ще излезе
от къщи си; защото напоследък
той, който винаги се е надсмивал
на сънища, пророци и поличби,
е станал суеверен, тъй че може
при толкоз непонятни чудеса
и тази нощ, препълнена със ужас,
да чуе туй, което му предричат
авгурите^[8], и да не се яви
във Капитолия.

ДЕЦИЙ

Не е опасно!

Дори ако решил е да не идва,
аз зная как да го разубедя,
защото той обича да му казват,
че еднорогът се лови със дънер^[9],
глиганът — с огледало, слонът — с яма,
лъвът — със мрежа, а човекът — с гъдел,
ала когато казвам му, че мрази
ласкателите, той се съгласява,
дълбоко поласкан. На мен го дайте!
Аз мога върху него да влияя
и той ще дойде, дето ни е нужен!

КАСИЙ

Не, всички ще отидем да го вземем!

БРУТ

Последно беше в осем, нали тъй?

КАСИЙ

Във осем. И недейте закъснява!

МЕТЕЛ

Не се досетихме за Кай Лигарий.

Той мрази Цезар, който го упрекна
за речите му в полза на Помпей.

БРУТ

Върви у тях, Метел! Лигарий има
причини да ми бъде благодарен.
Прати ми го и аз ще му въздействам.

КАСИЙ

Зазаря се. Оставяме те, Бруте.
Приятели, безшумно да се пръснем
и всеки, казаното тук запомнил,
да се покаже верен син на Рим!

БРУТ

И гледайте усмихнато и ведро.
Лицата ви не бива да издават
кроежа ни. Като добри актьори
да издържим до края свойте роли
с устойчив дух и строго постоянство.
На всички ви желая добро утро!
Излизат всички освен него.
Момче! Хей, Луций!... Как дълбоко спи!
Не, няма да го будя. Пий, момченце,
нектара гъст на детския си сън!
Не знаеш ти среднощните рисунки,
които трескавите грижи смучат
от възрастния мозък — затова
тъй крепко спиш!

Влиза Порция.

ПОРЦИЯ

О, Бруте! Мъжо мой!

БРУТ

О, Порция, защо тъй рано ставаш?
Не е добре за крехкото ти здраве
така да го излагаш на хлада!

ПОРЦИЯ

За твойто здраве също! Твърде грубо
измъкна се от ложето ми, Бруте,
а снощи пък от масата внезапно
се вдигна и наоколо закрачи,
намръщен и със скръстени ръце;
а щом попитах те какво гнети те,
ти стрелна ме със нелюбезен поглед;
когато настоях, потърка чело
и вече раздражено тропна с крак;
отново те запитах и отново
ти само ядно махна ми с ръка
да те оставя; сторих го от страх
да не засиля твойта угнетеност,
и без това немалка, и с надежда,
че тя е настроение летливо,
от тез, които има всеки мъж;
но тя така ти пречи да ядеш,
да спиш, да разговаряш, че ако
лика ти изменила беше, както
обноските ти, аз не бих познала
в теб своя Брут. Кажу, какво те мъчи?

БРУТ

Не съм добре със здравето. Това е.

ПОРЦИЯ

Разумният ми Брут, ако не беше
добре със здравето, би сторил нещо
да се сдобри със него.

БРУТ

Туй и правя.

Добра ми Порция, върви да спиш!

ПОРЦИЯ

Как? Брут е болен, а излиза вън,
разгърден да попива злите пари
на тази влажна утрин? Брут е болен,
а пък, напуснал здравето легло,
излага се на нощните зарази
и предизвиква въздуха мъглив,
от слънце непречистен, да помага
на неговата болест? Не, мой Бруте!
Ти имаш болест във ума, която
по силата на своето място аз,
жена ти, имам право да узная.
На колене заклинам те във мойта
възпявана навремето си хубост,
в любовните ти клетви и във оня
велик обет, споил ни в обща плът,
разкрий на мен, на своята половина,
на второто си аз, защо си мрачен
и със кого се среща тази нощ!
Защото зърнах тука неколцина,
които криеха лица дори от
самата тъмнина!

БРУТ

Вдигни се, мила!
Не искам да те виждам на колене!

ПОРЦИЯ

Да бе по-мил към мен, не би ме виждал!
Каж ми, Бруте мой, дали се казва
във брачния ни договор, че аз
не трябва да узнавам твоите тайни?
Нима съм част от теб, но само тъй,
доколкото на обед ще деля
трапезата ти, ще услаждам нощем

постелята ти и сегиз-тогиз
ще разговарям с теб? Нима живея
във жалките предградия на твоят
благоволение? Ако така е,
държанка ще е Порция, а не
жена на Брут!

БРУТ

Ти, Порция, си мойта
високоуважавана съпруга,
тъй близка, както алената струя
за моето потиснато сърце!

ПОРЦИЯ

Тогава щях да зная твоите тайни!
Жена съм аз — признавам, — но все пак
жена, която Брут нарече своя;
жена съм аз — признавам, — но все пак,
която дъщеря е на Катон^[10]!
Допускаш ли, че бих могла да бъда
безсилна като другите жени
с такъв баща и при такъв съпруг?
Кажи ми своите тайни и аз няма
да ги разкрия никому, повярвай!
Аз дадох доказателство за твърдост,
нанасяйки си доброволна рана
в бедрото тук; как мислиш? Че аз не
изтраяла съм и не ще изтрая
да пазя тайните на своя мъж?

БРУТ

О, богове, сторете ме достоен
за тази моя доблестна жена!...
Чуй! Чукаш! Порция, сега си влез!
Подир това сърцето ми ще влее
най-скритите си тайни в твоята гръд;
ще ти разкрия всичките си мисли

и разтълкувам всички писмена,
изрязани по тъжното ми чело!
По-бързо! Влизай си!

Порция излиза.

Влиза отново Луций, следван от Лигарий.

Кой чука, Луций?

ЛУЦИЙ

Един човек, желаещ да ви види.
Изглежда болен.

БРУТ

Туй е Кай Лигарий,
когото препоръча ни Метел...
Ти отстрани се!... Кай Лигарий, как си?

ЛИГАРИЙ

Приветства те един безсилен глас!

БРУТ

Във неуместно време си превързал
главата си. Не те желаех болен.

ЛИГАРИЙ

И здрав съм, ако Брут за мене има
опасен подвиг, който носи чест!

БРУТ

Такъв бих имал доблестен и страшен —
да беше здрав слухът ти да го чуе.

ЛИГАРИЙ

Заклевам се във всички богове,
които римляните свято тачат:
забравих болестта си! Цвят на Рим,
потомък славен на достоен корен,

със мощ на заклинател ти пробуди
духа, угаснал в мене! Изпрати ме —
с непобедимото ще се преборя
и — римска дума — ще го победея!
Какво ни предстои?

БРУТ

Такова дело,
че в миг ще оздрави мнозина болни!

ЛИГАРИЙ

А няма ли и неколцина здрави,
които трябва в миг да заболяят?

БРУТ

И туй ни предстои. Ще ти го кажа
по пътя към дома на оногова,
когото то засяга най-отблизо.

ЛИГАРИЙ

Сърцето ми е здраво пак! Води ме!
Аз идвам с теб, готов да сторя нещо,
което сам не знам — на мен ми стига,
че ме предвожда Брут!

Гръмотевица.

БРУТ

Тогава с мен!

Излизат.

[6] „... зет ви Касий...“ — Касий е бил женен за Брутовата сестра Юния. ↑

[7] *Ереб* (мит.) — според вярванията на древните гърци тъмна област между повърхността на земята и Хадес, през която трябвало да

минават душите на мъртвите на път към подземното царство. ↑

[8] *Авгури* — жреци в древния Рим, които гадаели за волята на боговете по вътрешностите на жертвените животни и полета на птиците. ↑

[9] „... *еднорогът се лови със дънер...*“ — Изглежда, че според средновековното вярване митичното животно еднорог се ловяло, като ловецът, скрит зад дънер на дърво, го разярявал дотам, че то забождало рога си в дънера и оставало пленено и беззащитно. ↑

[10] *Катон* — Марк Порции Катон — римски държавник и оратор (95–46 г.пр.н.е.), образец на душевна твърдост. Той бил баща на Брутовата съпруга Порция. Самоубил се в Утика след смъртта на Помпей, чийто привърженик бил. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. В дома на Цезар.

Гръмотевици и светкавици. Влиза Цезар с домашна дреха.

ЦЕЗАР

Небето и земята цяла нощ
не стихнаха. Калпурния в съня си
на три пъти се сепваше със вик:
„Убиват Цезар! Помощ!“... Хей, слуги!

Влиза Слуга.

СЛУГАТА

Да, господарю?

ЦЕЗАР

Жреците помоли да принесат
животно в жертва и ми донеси
благоприятен отговор от тях!

СЛУГАТА

Отивам, господарю!

Излиза.

Влиза Калпурния.

КАЛПУРНИЯ

Загде се готвиш, Цезар? Да излизаш?
Не, днеска трябва да останеш вкъщи!

ЦЕЗАР

Днес Цезар ще излезе! Няма случай

опасност да е гледала към Цезар
освен в гърба. Щом види го в лицето,
тя в миг се изпарява!

КАЛПУРНИЯ

Цезар, знаеш,
че на знамения не давам вяра,
но тоз път се боя. Освен онуй,
което знаем с теб, един от къщи
описва нови ужаси, видени
от градските пазачи тази нощ;
лъвица сред града родила малки,
изскачали от гробовете мъртви;
а в облаците полкове и роти
от огнени бойци във боен ред
така се сблъсквали, че кървав дъжд
опръскал Капитолия. Просторът
кънтял от конско цвилене и стон
на умираюци и звън на брони,
а призраци пищели и скимтели
из улиците. Тез неща, о, Цезар,
не са без смисъл. Страх ме е от тях!

ЦЕЗАР

Кога човек избягал е от нещо,
предначертано му от боговете?
Не, Цезар ще излезе! Тези знаци
засягат всички в Рим, не само мен.

КАЛПУРНИЯ

За смърт на знатен тъй небето свети;
бедняците умират без комети!

ЦЕЗАР

Страхливецът мре приживе сто пъти;
храбрецът вкува от смъртта веднъж.
От всички чудеса на този свят

най-чудното за мен е туй, че може
човек да се страхува от смъртта,
когато знае, че е неизбежна
и следователно...

Влиза отново Слугата.

Какво предсказват?

СЛУГАТА

Съветват Цезар да остане вкъщи.
Като изкормили едно животно,
видели, че то нямало сърце.

ЦЕЗАР

С това клеймят страха ни боговете:
животно без сърцатост ще е Цезар,
уплаши ли се да излезе днес.
Но Цезар няма да постъпи тъй!
Опасността сама отлично знае,
че Цезар по-опасен е от нея.
Чада сме с нея на една лъвица,
но аз бях мъжкото и по съм страшен,
и Цезар ще излезе!

КАЛПУРНИЯ

Господарю,
самоувереност подронва в тебе
разсъдъка. Недей излиза днес!
И нека бъде мой страхът, не твой!
Ще пратим Марк Антоний във Сената
да съобщи, че си неразположен.
Послушай ме, на колене те моля!

ЦЕЗАР

Съгласен. Ще изпратим Марк Антоний.
Оставам зарад твоята прищявка.

Влиза Деций.

Ха, ей го Деций! Той ще им го каже.

ДЕЦИЙ

Привет на Цезар! Благородни Цезар,
дошъл съм да те взема за Сената.

ЦЕЗАР

И то навреме, за да поздравяш
от мое име мъдрите ни старци
и да им предадеш, че днеска няма
да дойда във Сената. „Че не мога“ —
ще е невярно; „че не смея“ — дваж.
„Че няма“ — точно тъй ще кажеш, Деций.

КАЛПУРНИЯ

Защото не е здрав.

ЦЕЗАР

Да лъже Цезар?

Нима прострях десница тъй далеч,
за да не смея правдата да кажа
на трима дряхли старци? Тъй ще кажеш:
„Че няма днес да дойде във Сената!“

ДЕЦИЙ

О, всемогъщи Цезар, обясни ми
причината, за да не се изсмеят,
когато им го кажа просто тъй.

ЦЕЗАР

Причината е в личната ми воля.
Не ща да дойда, и това им стига.
На теб един — понеже те обичам —
ще обясня: задържа ме във къщи
Калпурния. Сънувала таз нощ,
че сякаш от фонтан със сто гърла
от мойта статуя шуртяла кръв

и римляни с усмивки се тълпели
и миели ръцете си в струите.
Тълкува тя съня си като знак
за предстоящо зло и на колене
изнуди ме да не излизам днес.

ДЕЦИЙ

Превратно тълкувание! Сънят й,
напротив, обещава само радост:
кръвта от твойта статуя, в която
усмихнатите римляни се къпят,
е знак, че Рим от тебе ще получи
подсилваща го кръв и че край тебе
мнозина знатни хора ще се трупат
за почести, отличия и титли.
Тоз смисъл скрит е във съня, уплашил
Калпурния.

ЦЕЗАР

И този явен смисъл
ти много убедително изтъкна!

ДЕЦИЙ

Ти в него ще се убедиш напълно,
когато съобщи ти, че Сенатът
решил е днеска да ти поднесе
короната на цар. Ако сега
откажеш да присъстваш, току-виж,
размислили. А някой остроумец —
това е близко до ума — ще каже:
„Тогаз почивка дайте на Сената,
додето Цезаровата жена сънува
по-весел сън!“ И ще използват туй,
че ти се криеш вкъщи, за да съскат,
че Цезар се страхува!...
Прости ми, Цезар! Ала обичта
към теб и към успеха ти налага

да ти говоря тъй, а моят разум
подвластен е на нея!

ЦЕЗАР

Колко смешен,
Калпурния, е твоят страх сега!
Срамувам се, че дадох му ухо.
Донесте тогата ми! Ще изляза!

Влизат Брут, Лигарий, Метел Цимбер, Каска, Требоний, Цина и Публий.

Ха, ето, Публий иде да ме вземе!

ПУБЛИЙ

Добрутро, Цезар!

ЦЕЗАР

Заповядай, Публий!
Ха, Брут, и ти, пристигнал толкоз рано?
Добрутро, Каска! Кай Лигарий, Цезар
е бил противни твой, далеч по-мек
от тази треска, дето те суши!
А как сме с времето?

БРУТ

Удари осем.

ЦЕЗАР

Благодаря ви за любезността.

Влиза Антоний.

Я, кой пристига, вдигнал се навярно
направо от пира! Привет Антоний!

АНТОНИЙ

Привет, велики Цезар!

ЦЕЗАР

Наредете

да сложат там!... Виновен съм, задето
накарах ги да чакат!... О, Метел!...
И Цина?... Ха, Требоний! Зная, зная!
За тебе днеска съм прикътал час.
Ала и ти бъди до мен по-близо,
да ми напомняш, че...

ТРЕБОНИЙ

Ще бъда, Цезар!...

Настрани.

Тъй близо, че които те обичат,
ще искат да съм малко по-далеч!

ЦЕЗАР

Сега, пред тръгване, да се почерпим
като приятели!

БРУТ (настрани)

„Като“! О, Цезар,
не всеки, който е „като“, е „всъщност“,
и туй измъчва съвестта на Брут!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

Рим. Улица близо до Капитолия.

Влиза Артемидор, четейки писмо.

АРТЕМИДОР

„Цезар, пази се от Брут! Следи Касий! Дръж на разстояние Каска! Не изпускай от око Цина! Не доверявай на Требоний! Наблюдавай Метел Цимбер! Деций Брут не те обича! Кай Лигарий е оскърбен! Всички тези хора имат една мисъл и тя е срещу Цезар. Ако не си безсмъртен, бъди нащрек! Безгрижието проправя път на заговора. Да те закрилят всемогъщите богове! Твой искрен приятел Артемидор.“

Ще чакам тук, та като мине Цезар,
да му го връча уж като просител.
Сърцето ми скърби, че доблестта
погива от зъба на завистта...
Дано го прочетеш! По туй ще видим
дали преди ти още дни Съдбата,
или и тя участва във преврата!

Излиза.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Рим. На същата улица, пред дома на Брут.

Влизат Порция и Луций.

ПОРЦИЯ

Момчето ми, изтичай до Сената!
По-бързо! Какво чакаш още тук?

ЛУЦИЙ

Поръчката, госпожо.

ПОРЦИЯ

Богове,
бих искала да си се върнал тук,
преди да съм могла да ти я кажа!...

Настрани.

Крепи ме, твърдост! Раздели със зид
сърцето от езика ми! Уви,
аз имам мъжки дух, но женски сили,
а непосилно е за нас, жените,
да пазим тайни!... Още ли си тук?

ЛУЦИЙ

Какво да правя? Само да изтичам
до Капитолия и нищо друго?
И да се върна тук, и само толкоз?

ПОРЦИЯ

Да, само толкоз. И да видиш как е
със здравето си твоя господар.
Той днес излезе болен. Погледни
и Цезар какво прави и кои

просители го обкръжават... Чувай!
Момчето ми, какъв е този шум?

ЛУЦИЙ

Не чувам, господарко.

ПОРЦИЯ

Я се вслушай!

Чух смътна глъчка. Вятърът я носи
от Капитолия. Не чу ли нищо?

ЛУЦИЙ

Не, честна дума, нищо, господарко!

Влиза Гадателят.

ПОРЦИЯ

Ела насам, човече! Отде идеш?

ГАДАТЕЛЯТ

От къщи, уважаема госпожо.

ПОРЦИЯ

А колко е часът?

ГАДАТЕЛЯТ

Клони към девет.

ПОРЦИЯ

А Цезар дали вече е отишъл
във Капитолия?

ГАДАТЕЛЯТ

Не е, госпожо.

Аз бързам да го видя как ще мине
на път за там.

ПОРЦИЯ

Със някаква молба?

ГАДАТЕЛЯТ

Да, господарко. Ако Цезар бъде така добър — за Цезар — да ме чуе, ще го помоля да направи нещо — за себе си.

ПОРЦИЯ

Защо? Нима ти знаеш, че някой иска да му навреди?

ГАДАТЕЛЯТ

Не зная нищо, но допускам всичко. Привет, госпожо! Улицата тук е тясна и тълпата подир Цезар от претори, сенатори и прости молителци ще смачка един хилав нещастник като мен. Ще ида нейде, отдето лесно ще го заговоря, когато той премине към Сената.

ПОРЦИЯ

Аз трябва да си вляза. О, тежко ми, как немошно е женското сърце! Мой Бруте, небесата да са с теб във делото ти!... Май момчето чу!... Мъжът ми води дело, а пък Цезар не го подкрепя. Зле ми става! Луций, изтичай и приветствай господаря! Кажу ми, че съм бодра, и веднага върни се да ми кажеш как е той!

Излизат в различни страни.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Пред Капитолия.

Тръбен звук. Влизат Цезар, Брут, Касий, Каска, Деций, Метел Цимбер, Требоний, Цина, Антоний, Лепид, Артемидор, Публий, Попилий и Гадателят.

ЦЕЗАР

Е, дойдоха ли Мартенските Иди?

ГАДАТЕЛЯТ

Да, Цезар, но не са си отишли.

АРТЕМИДОР

Привет, о, Цезар! Прочети това!

ДЕЦИЙ

Требоний моли да се запознаеш
със тази негова смирена просба!

АРТЕМИДОР

О, Цезар, прочети по-първо мойта!
Тя теб засяга! Прочети я, Цезар!

ЦЕЗАР

Което нас засяга — най-накрая!

АРТЕМИДОР

Не я отлагай, Цезар! Прочети я!

ЦЕЗАР

Какво нахалство! Трябва да е луд!

ПУБЛИЙ

Дай път! Дай път!

КАСИЙ

Какво се буташ тук!
Във Капитолия се дават просби!

ПОПИЛИЙ

Желая ви добра сполука днес!

КАСИЙ

Сполука във какво, Попилий?

ПОПИЛИЙ

Сбогом!

БРУТ

Какво ти пожела Попилий Лена?

КАСИЙ

Добра сполука. Май че сме разкрити!

БРУТ

Следи го! Виж, насочва се към Цезар!

КАСИЙ

По-бързо, Каска! Ще ни изпреварят!
Какво да правим, Бруте? Ако знаят,
аз няма да се върна жив отгук!
Ще се убия!

БРУТ

Успокой се, Касий!
Попилий му разказва нещо друго.
Виж как му се усмихва, а и Цезар
не сменя вид.

КАСИЙ

Требоний си го бива —

виж как извежда настрани Антоний!

Требоний и Марк Антоний излизат.

ДЕЦИЙ

Метел къде е? Време е да тръгва
със своето прошение към Цезар!

БРУТ

Готов е! Да се струпаме след него!

ЦИНА

Ти, Каска, не забравяй! Удряш пръв!

ЦЕЗАР

Готови ли сме? Е, какви неправди
налага се да бъдат отстранени
от Цезар и Сената му? Да чуем!

МЕТЕЛ

О, всемогъщи и всевиши Цезар,
семейството на Цимбрите поднася
сърцето си в нозете ти...

ЦЕЗАР

Метел,
преди да почнеш, трябва да ти кажа,
че тез поклони и приятни думи
способни са кръвта да развълнуват
в обикновен човек и да го тласнат
закон и обичаи да превърне
във детски залъгалки; но не смятай,
че Цезар има толкоз буйна кръв,
та благородството ѝ да се стапя
от същите неща, които действат
върху глупците — сиреч сладки думи,

подмазване, въртене на опашка
и тям подобни! Брат ти е заточен
с редовен указ и ако за него
речеш да ми се кланяш и умилкваш,
ще те изритам като мръсно пале!
Знай, Цезар, който не онеправдава,
неоправдани милости не дава!

МЕТЕЛ

Не ще ли се намери нечий глас
по-сладък в Цезаровото ухо,
та да издействува да бъде върнат
изгнаният ми брат?

БРУТ

Не съм ласкател,
ала ръката ти целувам, Цезар,
с молба да позволиш на Публий Цимбер
да се завърне!

ЦЕЗАР

Бруте!

КАСИЙ

Милост, Цезар!
Виж Касий, паднал в твоите нозе,
те моли да простиш на Публий Цимбер!

ЦЕЗАР

Смекчил се бих, да бях на вас подобен.
Да можех да се моля, бих могъл
и да отстъпвам на молби. Но аз съм
като Полярната звезда, която
по неподвижност и непроменливост
е без съперница. Небето горе
осеяно е със безброй искрици,
от огън всичките и с блясък всяка,

ала сред тях едничка тя не мръдва
от своето място. Тъй е и в света —
гъмжи от хора той и всички те
са плът и кръв и всеки е с разсъдък,
но между тях единствен зная, който,
надсмиващ се на всеки външен тласък,
стои на място, и това съм аз!
Ще го докажа и на дребно с Цимбер:
аз бях за туй да бъде той заточен
и съм за туй такъв да си остане!

ЦИНА

О, Цезар!

ЦЕЗАР

Млък! Олимп не се премества!

ДЕЦИЙ

Велики!

ЦЕЗАР

Бруте, всуе коленичиш!

КАСКА

Ръка, наместо мене говори!

Пробожда го. Останалите се нахвърлят върху Цезар.

ЦЕЗАР

И ти ли, Бруте? Смърт, тогава идвай!

Умира.

ЦИНА

Свободни сме! Тиранството е мъртво!
Летете! Възвестете свободата

по всички улици!

КАСИЙ

И неколцина
да се качат на градските трибуни
и викат: „Да живее свободата!“

БРУТ

Народ, сенатори, спокойно! Стойте!
Амбицията си плати дълга!

КАСИЙ

Брут на трибуната!

ДЕЦИЙ

И Касий също!

БРУТ

Къде е Публий?

ЦИНА

Тук, до смърт уплашен!

МЕТЕЛ

Да се държим един до друг, че някой
привърженик на Цезар...

БРУТ

Няма нужда!...
Бъди спокоен, Публий! Нищо лошо
не ще се случи нито с теб, ни с друг.
Кажете това на всички!

КАСИЙ

И върви си,
че тръгне ли народът срещу нас,
и твоят старост може да пострада.

БРУТ

Да, нека за извършеното плащат
еднички извършителите. Тръгвай!

Влиза Требоний.

КАСИЙ

Антоний де е?

ТРЕБОНИЙ

Скри се у дома си!
Мъже, жени, деца крещят и бягат,
дошъл е сякаш краят на света!

БРУТ

Да бъде, Парки, както сте решили!
Че смърт ни чака, знаем; срока само
желал би всеки да си продължи.

КАСКА

Избърза ли смъртта ти с пет години,
спестяваш пет години страх от нея!

БРУТ

Тогаз смъртта е благо за човека
и ний сме сторили добро на Цезар,
скъсявайки му срока на страха...
Склонете се, о, римляни, над него,
ръцете си до лакти да умием
в кръвта на Цезар и обагрим с нея
оръжията си, а след това
да идем на пазарния площад
и там, размахали ги пред народа,
да викнем всички: „Мир и свобода!“

КАСИЙ

Да, нека се сведем и ги измием!
О, колко векове таз наша сцена
ще се играе — все така велика —
в страни незнайни, на езици чужди!

БРУТ

И колко пъти ще пролива кръв
за забавление тоз, който днеска
прострян е във нозете на Помпей!

КАСИЙ

И толкоз пъти, колкото туй стане,
за нас ще казват: „Хората, които
освободиха своята страна!“

ДЕЦИЙ

Излизаме ли?

КАСИЙ

Всички! Брут ще води,
а в неговите стъпки ще вървим
ний, най-безстрашните сърца на Рим!

Влиза Слуга.

БРУТ

Кой иде там? Слугата на Антоний!

СЛУГАТА

Тъй, Бруте, имам заповед да падна
на колене; тъй Марк Антоний каза
да се простра пред тебе; и прострян,
тъй каза ми на тебе да говоря!
„Кажи му — нареди ми, — че за мене
е Брут достоен, храбър, благороден,

а Цезар беше смел, сърдечен, царствен;
че с уважение обичам Брут
и в страх почитах и обичах Цезар;
кажи, че ако Брут даде възможност
на Марк Антоний да говори с него
във безопасност и да разбере,
че Цезар заслужавал е смъртта си,
Антоний ще обича Цезар мъртъв
не толкоз силно, колкото Брут жив,
и с него, доблестния, ще посреща
без задни мисли чупките на тези
неясни дни.“ Тъй каза Марк Антоний.

БРУТ

Тоз, който те е пратил, е разумен
и храбър мъж. Не съм помислял инак.
Върви и му кажи, че ако дойде,
ще се завърне вкъщи си доволен
и невредим.

СЛУГАТА

Отивам да го викна.

Излиза.

БРУТ

Ще бъде наш приятел, убеден съм.

КАСИЙ

Дано е тъй, но страх ме е от него,
а моите предчувствия до днеска
не са ме лъгали.

Влиза Антоний.

БРУТ

Ха, ето го!... Привет, о, Марк Антоний!

АНТОНИЙ

Велики Цезар, как си ниско паднал!
Нима се свиха всичките ти слави,
завоевания, триумфи, плячки
до тази жалка купчина? Прощавай!...
О, знатни римляни, не знам кой още
се е надул така, че да е нужно
да му се пуска кръв. Ако съм аз,
не зная за това по-сгоден час
от този тук, видял да пада Цезар,
ни средство по-подходящо от тази
стомана ваша, още украсена
с най-доблестната кръв на този свят.
Аз моля, ако считате ме враг,
над мене утолете свойта жажда
сега, додето вашите ръце
димят от неизсъхналия пурпур!
Сто века да живея, за смъртта
не ще дочакам време, място, начин
да ми харесат като тези тук:
сега, до Цезар, от ръцете чисти
на най-добрите хора на века!

БРУТ

Недей да просиш смърт от нас, Антоний!
Със тез ръце във кръв, пред този труп,
навярно ти се струваме злодеи
жестоки и свирепи, но ти виждаш
ръцете само и това, което
извършили са те, ала не виждаш
сърцата ни. А те са милостиви
и милост към потиснатия Рим,
надвила милостта към Цезар — както
плам плам гаси, — донесе смърт на този.
Но мечовете ни за тебе имат

оловни върхове, о, Марк Антоний:
ръцете ни, способни да убиват,
сърцата ни, наклонни да обичат,
отварят се за теб и те приемат
със братски мисли, почит и любов!

КАСИЙ

При бѣдното раздаване на титли
ще имаш думата наравно с нас!

БРУТ

Почакай само да успокоим
изплашения и смутен народ
и после ще ти обясним защо
към Цезар бях безмилостен аз, който
обичах го, когато го убивах!

АНТОНИЙ

Във мъдростта ви аз не се съмнявам.
Подайте ми един след друг да стисна
тез кървави ръце! С теб първи, Бруте!
След неговата — твоята, Кай Касий!
Дай тука, Деций Брут! Метел, и твойта!
Със тебе, Цина! Храбри Каска, стискай!
Подай ми своята, добри Требоний,
пореден — не последен в туй сърце!
О, знатни граждани!... Какво да кажа?
Доверието ви във мен е толкоз
разклатено, че смятате ме — зная —
ласкател или пъзльо... Не, мой Цезар,
обичах те — това не бе лъжа! —
и ако твоят дух сега ни гледа,
нима не ще се натъжиш по-силно,
отколкото от своята смърт, да виждаш
как твоят Марк Антоний сключва мир
с убийците ти и над твойто тяло
им стиска опетнените ръце?

Очи да имах, колкото ти — рани;
струящи сълзи, колкото те — кръв,
това би по подхождало на мен,
отколкото приятелства да свързвам
със твоите врагове. Прости ми, Юлий!
Подгониха те тук, о, смел елен,
тук падна ти, и ето ги ловците —
стоят нашарени със твойта багра,
измъкнали туптящото сърце,
което бе сърцето на света!
О, как е тъжно да те гледам проснат
от тази знатна хайка!

КАСИЙ

Марк Антоний...

АНТОНИЙ

Прости, Кай Касий, но с такива думи
и враг за Цезар би се произнесъл.
Какво по-скромно за един приятел?

КАСИЙ

Не те упреквам, че го хвалиш. Питам
каква ще е спогодбата ти с нас:
ще ни подкрепяш ли, или изобщо
не бива да разчитаме на теб?

АНТОНИЙ

Ръцете ви аз стиснах не за друго,
но се разчувствах при вида на Цезар.
На всички ви приятел съм и всички
обичам ви горещо. Чакам само
да ми дадете доводи, че Цезар
е бил наистина така опасен.

БРУТ

Туй щеше да е инак дива гледка!

Но наште доводи са тъй безспорни,
че даже и да беше син на Цезар,
би бил задоволен!

АНТОНИЙ

Не искам друго.
Туй само още: право да изложа
мъртвеца на пазарния площад
и като негов нявгашен приятел
да се простя със него в кратко слово.

БРУТ

Ще имаш това право, Марк Антоний!

КАСИЙ

Две думи само, Бруте!...

Настрани към Брут.

Какво вършиш!
Недей му дава право да говори!
Отде да знаем докъде народът
могъл би да се трогне от речта му?

БРУТ

Прощавай, но аз първи ще говоря
и от трибуната ще обясня
защо бе нужно Цезар да умре.
Ще кажа, че сами сме разрешили
на Марк Антоний — Цезаров приятел —
да каже туй, което те ще чуят,
и че желаем Цезар да получи
достойно погребение, със всички
законни обичаи. От това
за нас ще има не вреда, а полза.

КАСИЙ

Не зная какво може да се случи,

но то не ми харесва.

БРУТ

Марк Антоний,
вдигни оттука тялото на Цезар!
Ти няма да говориш срещу нас,
но можеш, както щеш, да славиш Цезар,
като изтъкнеш, че за туй си взел
съгласието ни. В противен случай
не ще участваш в обряда със нищо.
И словото си ще държиш след мойто
от същата трибуна.

АНТОНИЙ

Тъй да бъде!
Не искам нищо повече.

БРУТ

Тогава
мъртвеца приготви и ни последвай.

Излизат всички освен Антоний.

АНТОНИЙ

Прости ми, о, кървяща шепа пръст,
че бях така любезен с тез касапи.
Развалина си ти от най-добрия,
най-доблестния мъж, когото знае
неспирацията бяг на времената!
Тежко ѝ на десницата, проляла
така безценна кръв! Над твоите рани —
уста безгласни, зинали към мен
с молба от пурпур да им дам език —
предричам, чуй: проклятие ужасно
ще сполети човечеството цяло!
Италия надлъж и шир ще стане

поле на смут и граждански войни
и гибелта ще бъде тъй привична,
и ужасите — толкоз обичайни,
че майките усмихнати ще гледат
ръцете на войната как разкъсват
децата им, със милост, притъпена
от кръвнините. И духът на Цезар
ведно със дъхащата разпри Ата^[11],
развързал кучетата на войната,
над всички ще кръжи и вика: „Мъст!“,
дорде туй дело мерзко осмърди
земята цяла със човешки мърши,
вопиещи за гроб!...

Влиза Слуга на Октавий.

Кой беше ти?
Не служеше ли при Октавий Цезар?

СЛУГАТА

Да, Марк Антоний.

АНТОНИЙ

Цезар му написа
да дойде в Рим.

СЛУГАТА

Писмото той получи
и ме изпрати да ви съобщя...

Вижда тялото на Цезар.

О, Цезар!

АНТОНИЙ

Върви, излей сърцето си встрани!
Скръбта е заразителна и чувствам,
че като виждат тези скръбни капки
в очите ти, и моите овлажняват.
Къде е господарят ти?

СЛУГАТА

Таз ноц
ще спи на седем мили от града.

АНТОНИЙ

Лети назад при него и кажи му
за случилото се. И да не бърза.
Тоз Рим е страшен Рим, опасен Рим,
Рим още неподготвен за Октавий.
Това му събщи... Не, спри, почакай!
Недей да тръгваш, докато не съм
изложил това тяло на площада
пред римския народ. С речта си там
ще разузная как приема той
злодейството на тези кръвопийци
и ти за този прием ще докладваш
на младия Октавий. Помогни!

Излизат, като изнасят тялото на Цезар.

[11] *Ата* (мит.) — дъщеря на Зевс, олицетворение на безумната ярост и на раздора. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Рим. Сред форума.

Влизат Брут, Касий и тълпа граждани.

ГРАЖДАНИТЕ

Отчет за всичко! Искаме отчет!

БРУТ

Тогаз, приятели, елате с мен
и чуйте ме!... Ти, Касий, отиди
в онази улица със част от тях!...
Които искат да изслушат мен
остават тука, а които — Касий,
да тръгнат с него! Ясно и открито
ще кажем всекиму защо бе нужна
смъртта на Цезар.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Аз ще слушам Брут!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Пък аз ще ида с Касий и след туй
ще съпоставим техните причини.

Касий излиза, следван от неколцина граждани.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Мълчете! Тихо! Доблестният Брут
възлиза на трибуната!

БРУТ

Ще моля

спокойно да ме чуете докрай.

Римляни, съграждани, приятели, чуйте ме заради моята кауза и за да ме чуете, пазете тишина! Вярвайте ми заради моята чест и за да ми повярвате, доверете се на нея! Съдете ме с разума си и за да ме съдите право, наострете го добре! Ако има в това събрание някой, който истински е обичал Цезар, нему казвам, че обичта на Брут към Цезар не бе по-малка от неговата. И ако той ме запита защо тогаз Брут вдигна ръка на Цезар, ето отговора ми: не защото малко обичах Цезар, а защото повече обичах Рим. Нима бихте предпочели Цезар да е жив и да измрете всички като роби пред това Цезар да е мъртъв, за да живеете всички като свободни хора? Цезар ме обичаше — и затова го оплаквам; той беше щастливец — и аз се радвам на туй; беше храбрец — и затуй го почитам; но той беше властолюбец — и затова го убих. Сълзи за обичта, радост за щастието, почит за храбростта и смърт за властолюбието. Кой тук е тъй презрян, че да желае живот в робство? Да се обади — него съм обидил! Кой тук е тъй без чест, че да не иска да бъде римлянин? Да се обади — него съм обидил! Кой тук е тъй страхлив, че да не люби родината си? Да се обади — него съм обидил! Е, има ли такива?

ВСИЧКИ

Няма! Няма!

БРУТ

Тогаз не съм обидил никого. Направих с Цезар само туй, което трябва да направите с Брут, ако го заслужи. Неговата смърт е записана в Капитолия, без да бъде подценено онуй, за което бе славен, нито преувеличено туй, заради което умря.

Влиза Антоний с тялото на Цезар.

Ето тялото му, оплаквано от Марк Антоний, който, макар и неспомогнал за смъртта му, ще получи от нея правото да участва в държавата. Като всеки от вас. И завършвам с това, че както за благо на Рим убих първия си приятел ей с този нож, готов съм да го обърна и срещу себе си, щом отечеството поиска моята смърт!

ВСИЧКИ

Живей, о, Бруте! Да живее Брут!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Да го закараме в триумф до вкъщи!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Да му издигнем статуя до тези
на неговите доблестни деди!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да го направим цар!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Да, да, чрез Брут
ще увенчаем най-доброто в Цезар!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Да го изпратим шумно до дома му!

БРУТ

Съграждани!...

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Мълчете! Брут говори!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Пазете тишина!

БРУТ

Съграждани, от все сърце ви моля
пуснете ме да си отида сам
и останете зарад мен с Антоний!
Отдайте чест на мъртвия и слух
на възхваляващата реч за него,
която ние лично разрешихме
на Марк Антоний да произнесе!
Да не напуска никой освен мен,

преди да е завършил той речта си!

Излиза.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Не мърдайте! Да чуем Марк Антоний!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да го изслушаме! На място стойте!
Качи се на трибуната, Антоний!

АНТОНИЙ

Заради Брут сега дължа на вас...

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Какво, какво за Брут?

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Длъжник ни бил
по негова вина!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Той по-добре
да не говори зле за Брут пред нас!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Ще хвали Цезар! Цезар бе тиранин!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Добре че Рим се отърва от него!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Мълчете! Да изслушаме и него!

АНТОНИЙ

О, благородни граждани на Рим!...

ВСИЧКИ

Мълчете! Да го чуем! Тишина!

АНТОНИЙ

Чада на Рим, приятели, събрата,
изслушайте ме! Тук съм не да хваля,
а да погребвам Цезар. Знаем, злото,
което всеки сторил е, остава
подир смъртта му, а доброто често
погребваме със костите. И с Цезар
да бъде тъй! Тук доблестният Брут
ви увери в това, че Цезар бил е
властолюбив; ако е бил такъв,
това е тежък грях и Цезар тежко
плати за него. Тука съм сега
със позволение от Брут и тези,
които с него са... Защото Брут
е доблестен човек и тези с него
са също доблестни — та казвам, тук съм,
за да изпратя своя Цезар в гроба.
Той беше мой приятел — при това
добър и справедлив, — но Брут твърди,
че бил властолюбив, а Брут — ний знаем —
е доблестен човек. Той в Рим докара
безбройни пленници, от чийто откуп
хазната се препълни. Затова ли
говори се, че бил властолюбив?
Той плачеше, видял сълза бедняшка,
а властолюбието е излято
от по-студен метал. Но Брут ви казва,
че бил е властолюбец, а пък Брут
е доблестен човек. Видяхте как
на Луперкалиите му предложих
короната три пъти и как той
отблъсна я и трите пъти. Туй ли
е властолюбие? Но според Брут

той бил е властолюбец, а пък Брут
е доблестен човек. Не ви говоря,
за да оборвам неговите думи,
а за да кажа туй, което знам.
Вий приживе обичахте го всички.
И с основания. Какво ви пречи
да го оплачете подир смъртта му?
О, разум, как можа да изоставиш
така брутално толкоз хора тук?...
Простете, но сърцето ми последва
мъртвеца във ковчега му... Ще млъкна,
додето се завърне в мойта гръд.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Във думите му сякаш има смисъл!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Като размислиш малко по-дълбоко,
не беше справедливо да умре!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Ще го замести някой дважд по-лош!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Не чухте ли? Короната отхвърлил!
Не може да е бил властолюбив!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Ако е тъй, то някой ще пострада!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Очите му са пламнали от плач!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

По-честен в Рим от Марк Антоний няма!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Мълчете! Продължава да говори!

АНТОНИЙ

До вчера още думата на Цезар
раздвижваше земята. Днеска той
е сам недвижим и не се намира
един, най-долен, да го почете.
О, граждани, ако речех за бунт
да подстрекавам вашите сърца,
неправ бих бил към Брут, неправ към Касий,
а Брут и Касий — знаете го всички —
са доблестни мъже; как тъй ще сторя
неправда спрямо тях? По-скоро, да,
към мъртвия, към себе си, към вас
несправедлив ще съм, но не към тези
тъй доблестни мъже! На, аз намерих
във стаята на Цезар тоя свитък,
съдържащ завещание, скрепено
с печата на убития. Аз няма,
не бива да го прочета пред вас,
а ако знаехте какво там пише,
вий щяхте да обсипете с целувки
кървящите му рани, да топите
в кръвта му кърпите си и отнесли
за спомен някой косъм от мъртвеца,
да го записвате на първо място
в предсмъртната си воли
като наследствен дар за челядта си!...

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Чети го, Марк Антоний! Да го чуем!
Да чуем завещанието!

ВСИЧКИ

Почвай!

Чети го! Да го чуем! Да го чуем!

АНТОНИЙ

Приятели любезни, потърпете!
Не е уместно да му давам гласност.
Не е добре да знаете как силно
обичаше ви Цезар. Вий не сте
дървета или камъни, а хора
и ако чуете какво съдържа
тоз пергамент, ще пламнете от ярост,
ще полудеете! Не, по-добре е
да не узнавате, че точно вие
сте негови наследници, защото
узнаете ли, всичко е възможно!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Чети го, Марк Антоний! Да го чуем!
Какво е завещал? Чети! Чети!

АНТОНИЙ

Не, имайте търпение! По-късно!
Увлякох се, че казах ви за него.
Боя се, че съм вече навредил
на тези доблестни мъже, които
заклаха Цезар. Да, боя се много!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Изменници — не доблестни мъже!

ВСИЧКИ

Чети! Чети!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Негодници! Убийци!
Да чуем завещанието! Почвай!

АНТОНИЙ

Заставяте ме, значи, непременно
да ви го прочета? Добре тогава.

Ковчега обкръжете в плътен обръч,
да ви покажа първо оня, който
подписа го. Да сляза ли сред вас?
Ще разрешите ли?

ВСИЧКИ

Да, слез!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Ела!

Антоний слиза от трибуната.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да! Разрешаваме!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Във кръг! Във кръг!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Не блъскайте ковчега! Отдръпни се!

ВСИЧКИ

Не се натискайте! Назад! Назад!

АНТОНИЙ

Ако способни сте за плач, бъдете
готови за сълзи! Вий всички тука
познавате отдавна таз наметка.
За пръв път, помня, Цезар я облече
в палатката си сутринта, когато
унищожи нервийските войски^[12].
Тук с ножа си разцепил я е Касий;
а тук от завист го е ръгнал Каска;
а тука туй любимецът му Брут
направил е, и вижте как, когато

измъквал е проклетата стомана,
кръвта е хукнала навън след нея
да провери наистина ли Брут е
тоз, който е почукал толкоз грубо
на входа й. Защото всички помним,
че Брут за Цезар беше свиден ангел.
Да, знаят боговете колко нежно
обичаше го Цезар! И тоз удар
бе най-жестокият, защото, щом
съгледа Цезар кой му го нанася,
по-зле от нож предателски срази го
видът на черната неблагодарност
и пръсна се великото сърце
и със наметката укрил лице,
могъщият ни Юлий падна мъртъв
под статуята на Помпей (която
струеше кръв през цялото туй време).
Какво страхотно падане, о, братя!
Със него аз и ти, и той, ний всички,
да, всички паднахме и върху нас
възтържествува грозната измяна!...
Сега заплакайте! Сега усещам,
че страдате! Това са чисти сълзи!
Добри сърца, вий плачете, видели
ранена само дрехата му — вижте
самия него, целия намушкан
от ножа на коварната измяна!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

О, жалка гледка!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

О, велики Цезар!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

О, черен ден!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

О, подли кръвопийци!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

О, скъпа жертва!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Да им отмъстим!

ВСИЧКИ

Мъст! Мъст! Да ги открием! До последен!
Да ги изколим! Да ги изгорим!
Пощада никому! Коли! Пали!

АНТОНИЙ

Съграждани, почакайте!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Мълчете!

Да чуем благородния Антоний!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Готови да го чуем, да вървим
и да умрем със него! Говори!

АНТОНИЙ

Добри приятели, не ми се иска
да хвърлям бунт във вашите души.
Извършилите туй ужасно дело
са доблестни мъже. Не знам, за жалост,
какви били са личните подбуди,
които са ги тласнали към него,
но те са мъдри, доблестни мъже
и без съмнение ще отговорят
на вашите въпроси. Аз съм тук
не да крада сърца. Не съм оратор —
като например Брут, — а прям човек,

говорец без изврътки и обичащ
приятеля си; и това го знаят
онез, които дадоха ми право
да ви говоря тук за своя Цезар
(понеже нямам нито глас, ни речник,
ни остроумие, ни жест, ни чар
да паля хората). Аз мога само
да кажа туй, което знае всеки;
затуй замолих тези свети рани —
нещастни устица — да ме заместят.
Но ако бях аз Брут, а Брут — Антоний,
един Антоний бихте вий видели
гнева ви да раздухва и да мушва
във тези рани по един език,
способен да раздвижи всеки камък
от древния ви град, на бунт и смут!

ВСИЧКИ

На бунт!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

На бунт! Към къщата на Брут!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да хванем съзаклятниците! Тръгвай!

АНТОНИЙ

Съграждани, изслушайте ме! Чуйте!

ВСИЧКИ

Мълчете! Да го чуем!... Говори!...
Да чуем благородния Антоний!

АНТОНИЙ

Къде сте тръгнали, събрата мои?
С какво спечели обичта ви Цезар?
Не знаете. Тогаз ще ви го кажа.

Забравихте за сетната му воля,
която споменах ви преди малко.

ВСИЧКИ

Да, вярно! Завещанието! Почвай!
Чети го, Марк Антоний! Да го чуем!

АНТОНИЙ

Сами го вижте! Ето му печата!
На всеки римски гражданин той дава —
на всеки лично — сумата от драхми
седемдесет и пет!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Велики Цезар,
ще отмъстим за теб!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

О, мъдри Цезар!

АНТОНИЙ

Изслушайте ме търпеливо!

ВСИЧКИ

Тихо!

АНТОНИЙ

На вас освен това той завещава,
каквото има — паркове, овошки,
градини ширни, сенчести алеи —
от таз страна на Тибър; да, на вас
и вашите потомци, за да може
народонаселението римско
да се разхожда и почива в тях.
Такъв бе Цезар. Ще ли видим скоро
друг Цезар, равен нему?

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Няма! Няма!

Да тръгваме! Ще изгорим мъртвеца
на кладата свещена и с главните
от огъня ѝ ще опожарим
къщята на изменниците! Хайде!
Вдигнете го!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Изтичайте за огън!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Сенатските скамейки — на парчета!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Столовете! Прозоречните рамки!
Дъска де има, смъквай и цепи!

Излизат всички — освен Антоний, — отнасяйки тялото.

АНТОНИЙ

Натам сами! Разбуден си, метеж,
сега поемай накъдето щеш!

Влиза Слуга.

СЛУГАТА

О, господарю мой, Октавий Цезар
пристигна във града.

АНТОНИЙ

Сега къде е?

СЛУГАТА

В дома на Цезар заедно с Лепид.

АНТОНИЙ

И аз ще ида там. Дойде навреме!
Фортуна днес е весела и вярвам,
ще ни даде, каквото пожелаем.

СЛУГАТА

А Брут и Касий профучали бясно
през градските врати — тъй каза той.

АНТОНИЙ

Узнали са, че настървих народа
със гняв към тях. Води ме при Октавий!

Излизат.

[12] „... *нервийските войски...*“ — Нервийците били войнствено галско племе, при чието разгромяване (57 г.пр.н.е.) Цезар проявил и лична храброст. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Рим. Улица.

Влиза поетът Цина, следван от граждани.

ЦИНА

Таз нощ сънувах, че пирувам с Цезар,
и мрачни мисли тегнат на духа ми.
Не ми се искаше да се разхождам,
но нещо ме потегли...

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Как ти е името?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Накъде си тръгнал?

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Къде живееш?

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Женен ли си?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Отговаряй направо!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И накратко!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

И умно!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

И честно, че инак!...

ЦИНА

Как ми е името, накъде съм тръгнал, къде живея, дали съм женен... За да отговоря направо, накратко, умно и честно на всички тези въпроси, ще почна с това, че умно не съм женен...

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Искаш да кажеш, че женените сме глупци? Като ти друсна един, ще видиш! Отговаряй направо, казах ти!

ЦИНА

Тръгнал съм за Цезаровото погребение.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Приятел ли си му или враг?

ЦИНА

Приятел.

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Виж, това си го каза направо!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Къде живееш? Накратко!

ЦИНА

Накратко, до Капитолия!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Името ти, честно!

ЦИНА

Честното ми име е Цина.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Заговорникът! Да го разкъсаме на парчета!

ЦИНА

Аз съм Цина поетът! Аз съм Цина поетът!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Разкъсайте го за лошите му поеми!

ЦИНА

Аз съм друг! Не съм Цина заговорникът!

ЧЕТВЪРТИ ГРАЖДАНИН

Няма значение! Нали се казва Цина! Да му измъкнем само името от сърцето и да го пуснем да си върви!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

На парчета! На парчета!

Нападат го.

Главни! Дайте главни! Към къщите им! Към Брут! Към Касий! Да ги изколим!... Вие към Деций!... Вие към Каска!... Вие към Лигарий!... Тръгвайте! Хайде!

Излизат, отвличайки Цина.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Рим. Стая в дома на Антоний.

Влизат Антоний, Октавий и Лепид.

АНТОНИЙ

Отметнатите, значи, ще умрат.

ОКТАВИЙ

И брат ти ще умре. Лепид, съгласен?

ЛЕПИД

Съгласен.

ОКТАВИЙ

Отметни го, Марк Антоний!

ЛЕПИД

Но при условие, че ще премахнем
и Публий, твоя сестрин син, Антоний.

АНТОНИЙ

Прието. Гледай — теглих му чертата.
Сега иди във къщата на Цезар
за завещанието, та да видим
как някак си да им дадем по-малко.

ЛЕПИД

Къде ще ви намеря?

ОКТАВИЙ

Или тук,
или във Капитолия, по-късно.

Лепид излиза.

АНТОНИЙ

Човек без стойност, годен да го пращат
със поръчения! Нима е редно,
като разделяме света на три,
една от частите да вземе той?

ОКТАВИЙ

Ти сам избра го и му даде глас,
като говорехме за имената
в проскрипциите^[13]!

АНТОНИЙ

Слушай ме, Октавий,
видял съм повече лета от теб.
Макар и да товарим тоз човек
със почести, за да ни облекчава
във отговорностите пред народа,
той ще ги носи, както носи злато
магарето: ще пъшка в пот и мъка,
подмушкван или воден за юлара,
а щом домъкне нашето богатство,
където ни се иска, разтоварен,
ще го натирим да пасе и клати
ушите си в общинската ливада!

ОКТАВИЙ

Прави каквото щещ, но знай: Лепид
е опитен и смел във боевете.

АНТОНИЙ

И моят кон, Октавий, е такъв.
Какво е конят? Същество, което
аз уча да препуска към врага,
да тича, да завива, да се спира,
да подчинява своите телесни

движения на мойте дух и воля.
Лепид за мен е същото почти —
той също трябва да се обучава,
да се насочва и да се подтиква;
човек без дарба, хранещ се с огризки
от остроумия, излезли вече
от мода другаде, ала за него
достатъчно добри... Да не говорим
за тоз глупак освен като за просто
оръдие във нашите ръце!
Октавий, чуй по-важно: Брут и Касий
набират войнство. Трябва да се готвим,
като затегнем своите съюзи
и пуснем всичките си средства в ход.
Да се сберем веднага и обсъдим
как тайните злини да разгадаем,
а явните да срещнем най-добре!

ОКТАВИЙ

И аз тъй мисля. Ний сме като мечки,
завързани за кол и в кръг от псета^[14] —
не малко врагове ни обкръжават,
а може би и доста свои кривят
безброй коварства зад една усмивка!

Излизат.

[13] *Проскрипции* — списъци на граждани, осъдени групово на смърт или изгнание. ↑

[14] „... мечки, завързани за кол и в кръг от псета...“ — образ, чест у Шекспир, основан върху борбата на мечки и кучета — грубо народно забавление, много популярно в Англия през XVI в. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Лагер край Сардис^[15].

Барабанен бой. Влизат Брут, Луцилий, Луций и войници. Посрещат ги Титиний и Пиндар.

БРУТ

На място — стой!

ЛУЦИЛИЙ

Предай по редовете!

БРУТ

Луцилий, как сме? Близо ли е Касий?

ЛУЦИЛИЙ

Съвсем наблизо. И Пиндар ти носи
приветите на своя господар.

БРУТ

Носителят — добър, но господарят —
дали че много се е променил,
или му служат лоши подчинени —
ми дава повод да съм недоволен
от някои неща, които чувам.
Но щом е тук наблизо, подир малко
ще съм наясно.

ПИНДАР

Аз не се съмнявам,
че вий ще го намерите достоен
за уважение, какъвто е.

БРУТ

Уверен съм... Две думички, Луцилий!

Любезно ли те срещна? Разправи!

ЛУЦИЛИЙ

Любезно и със почит, но без тези прояви на сърдечна топлина и искреност в беседата, с които сме свикнали.

БРУТ

Описа ми във същност горещ приятел, който охлаждава. Не си ли забелязал, че когато едно приятелство умира, то избива във пресилена учтивост. Откритите сърца са прави, прости, а пък неискрените отначало, като коне пред пробегата, се перчат и обещава много, но когато ги заболи от кървавите шпори, провесват гривите си и пропадат на състезанието... А разбра ли дали войската му е вече близо?

ЛУЦИЛИЙ

Таз нощ разчитат да преспят във Сардис Ядрото им и конницата цяла са вече тука с Касий.

Влизат Касий и войници.

БРУТ

Ей го, иде!...
За среща, с бавен ход!

КАСИЙ

На място — стой!

БРУТ

На място — стой! Предай по редовете!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Стой!

ВТОРИ ВОЙНИК

Стой!

ТРЕТИ ВОЙНИК

Стой!

КАСИЙ

Ти накърни правата ми, мой брате!

БРУТ

Тез горе знаят, че не накърнявам
правата на врага си; как могъл бих
да го извърша спрямо своя брат?

КАСИЙ

И с тази своя сдържаност ти пак
извършваш го! Но щом...

БРУТ

Спокойно, Касий!

Кажи си недоволството, но тихо!
Познавам те! Пред двете ни войски
(които трябва да усещат само
приятелство помежду нас) не бива
да спорим шумно. Нека се отдръпнат
и във палатката ми ще изложиш
оплакването си.

КАСИЙ

Пиндар, кажи

на командирите да изведат
войските ми встрани!

БРУТ

А ти, Луцилий,
стори със моите същото! И нека
не пускат във палатката ми никой.
Да пазят входа Луций и Титиний!
Излизат всички освен Брут и Касий.

[15] *Сардис* — столица на древна Лидия — в Мала Азия. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В палатката на Брут.

КАСИЙ

Нима не навреди на мойта чест
това, че ти осъди Луций Пела
за подкуп от сардийците, когато
аз писмено застъпих се за него,
понеже знам човека?

БРУТ

Ти самичък
вредиш на своята чест, като се месиш
в подобни случаи.

КАСИЙ

В подобни дни
не се наказва всяка дребна грешка!

БРУТ

Тогаз направо ще ти кажа: Касий,
за тебе се говори, че си имал
лепливи пръсти и че си продавал
държавни постове на недостойни!

КАСИЙ

Лепливи пръсти? Знаеш, че си Брут,
загуй го казваш! Инак тази дума
ти би била последна!

БРУТ

Ти придаваш
със името си чест на таз поквара

и правосъдието се страхува
да я накаже!

КАСИЙ

Как? Да я накаже?

БРУТ

Помни за Март, за Мартенските Иди!
Нима не се проля кръвта на Юлий
във името на справедливостта?
Или тогава някой негодяй
ударил го е не за справедливост?
Възможно ли е между нас, които
свалихме най-великия затуи, че
бе само покровителствал крадците,
един-единствен с подкуп да изцапа
ръцете си, да продаде простора
на завоюваните чест и волност
за шепя смет? По-скоро бих приел
да бъда куче, лаещо луната,
отколкото такъв!

КАСИЙ

Не лай по мен!

Аз няма да търпя да ми се бъркаш!
Забравяш се, мой драги Бруте! Аз съм
по-стар войник от теб и по-разбиращ
от управление!

БРУТ

Смали! Не си!

КАСИЙ

Съм! Съм!

БРУТ

Не си, ти казвам!

КАСИЙ

Слушай, млъквай,
че вече много трудно се владее!
Пази живота си! Не ме дразни!

БРУТ

Нищожество!

КАСИЙ

Какво, какво?

БРУТ

Чуй, Касий:
какво очакваш? Аз да се огъвам
пред твоя гняв; да тръпна в страх, защото
един безумец ми се бил изблещил?

КАСИЙ

О, богове! И да търпя туй всичко?

БРУТ

„Туй всичко?“ Повече! Бесней, дордето
си пукнеш горделивото сърце!
Върви да плашиш своите слуги
и карай робите си да треперят!
Кой, аз да ти угаждам, аз да слушам,
аз твоите кипвания да търпя?
Кълна се в боговете, ще си гълташ
самичък жлъчката, пък ако ще
да изгърмиш от нея! Тъй да знаеш:
от днес нататък ти на мен ще служиш
за смях и забавление, когато
те хване пристъпът!

КАСИЙ

Дотам ли стигна!

БРУТ

Ти каза, че си по-добър войник.
Да видим! Докажи го! Ще се радвам,
ако хвалбите ти се потвърдят.
Бих бил щастлив да понауча нещо
от по-добрия!

КАСИЙ

Ето пак! Аз казах
„по-стар войник“, не „по-добър войник“!
Нима съм казал „по-добър“? Кажи де!

БРУТ

И да си казал, пет пари не давам!

КАСИЙ

Сам Цезар, жив да бе, не би посмял
да ме обиди тъй!

БРУТ

Де, де! И ти
не би посмял така да му говориш!

КАСИЙ

Не бих?

БРУТ

Не би!

КАСИЙ

Да му говоря тъй?

БРУТ

За нищо на света!

КАСИЙ

Послушай, Бруте,
осланияй се на дружбата ми с мярка,
да не извърша нещо, за което
ще се разкайвам!

БРУТ

Вече си извършил
не малко за разкайване, о, Касий!
В заплахите ти няма страх за мен,
защото аз съм обкован във честност,
и те като ветреца безобиден
прелитат край слуха ми. Неотдавна
поисках ти парична сума в заем
и ти отказа да ми я дадеш,
пък аз пари не мога да изтръгвам
със долни средства. Бих се съгласил
монети от кръвта си да изливам
и да сека сърцето си на драхми,
но не и да измъквам с хитрини
стотинките от слинестите длани
на селяните. Златото ти исках,
за да платя на своите легиони,
а ти отказа да ми го дадеш.
Така на мен да отговори Касий?
Брут би ли отговорил тъй на теб?
Когато той, Марк Брут, тъй алчен стане,
че да откаже на един приятел
купчинка звънка смет, о, богове,
сторете го на късчета със своите
светкавици!

КАСИЙ

Пари не съм отказвал!

БРУТ

Отказа ми!

КАСИЙ

Не съм! Глупак предал е
неточно моя отговор. О, Бруте,
приятелите трябва да понасят
недъзите си, а пък ти дори
раздуваш мойте!

БРУТ

Само щом ги струпваш
върху гърба ми!

КАСИЙ

Ти не ме обичаш!

БРУТ

Аз не обичам твоите грешки, Касий!

КАСИЙ

Приятелско око не би успяло
да ги съзре!

БРУТ

Ласкателско око
не би ги забелязало, дори
да са като Олимп!

КАСИЙ

Насам, Октавий! Марк Антоний, идвай!
Мъстта си лейте само върху Касий,
защото той е морен от света,
презрян от брат, обиден от приятел,
нахокан като раб! Какъвто има
във него недостатък, е бил търсен,
записван в книжка, помнен наизуст,
за да му бъде хвърлен във лицето!
О, мога цял да се изплача в сълзи!
На, дръж кинжала ми! Гръдта ми, ей я,

пред теб, с едно сърце по-ценно в нея
от златните находища на Плутос^[16]!
Вземи го, ако римлянин си! Хайде!
Аз, който съм ти бил отказал злато,
сърцето си ти давам! Удари ме
тъй, както някога удари Цезар,
защото — зная, зная — той, когато
най-мразил си го, бил ти е по-скъп
от Касий и в най-нежния ти час!

БРУТ

Скрий ножа си и се гневи свободно!
Обидите от тебе ще понасям
като невинен плод на ярък нрав.
О, Касий, ти си впрегнат с агнец, в който
гневът е траен, колкото и пламът
във кремъка при удар, хвърлящ искра,
и миг след туй отново охладял!

КАСИЙ

Нима дотам съм стигнал, да ти служа
за смях и забавление, когато
гореща кръв и скръб ме увлекат?

БРУТ

И аз във увлечение го казах!

КАСИЙ

Признаваш го? О, дай ми таз ръка!

БРУТ

С това сърце!

КАСИЙ

О, Бруте!

БРУТ

Какво пак?

КАСИЙ

Как тъй не ти достига обичта
да ме търпиш, когато нравът, който
съм наследил от майка си, ме кара
да се гневя?

БРУТ

Ще ми достига, Касий.
От днес натагък, повишиш ли глас,
ще казвам: „Майка му се горещи“
и всичко ще е в ред.

Влиза един Поет, следван от Луцилий, Титиний и Луций.

ПОЕТЪТ

Пуснете ме да вляза! Те се карат!
Не бива да остават насаме!

ЛУЦИЛИЙ

Не може! Забранено!

ПОЕТЪТ

И мъртъв, пак ще вляза!

КАСИЙ

Каква е тази врява?

ПОЕТЪТ

Военачалници, не ви е срам!
„Да бъде помежду ви мир завчас! —
тъй казва Нестор, дважд по-стар от вас!“^[17]

КАСИЙ

Я виж — ха-ха, — циникът как римувал!

БРУТ

Вън, никаквец! Нахалник, вън оттук!

КАСИЙ

Не му придирвай! Той си е такъв.

БРУТ

Такъв да е, но не в такава време!
Що щат във армията стихоплюйци!
Пръждосвай се, глупако!

КАСИЙ

Тръгвай, тръгвай!

Поетът излиза.

БРУТ

Луцилий и Титиний, наредете
началниците да разквартируват
войските си за тази нощ!

КАСИЙ

А после
с Месала заедно елате тук!

Луцилий и Титиний излизат.

БРУТ

Кърчаг със вино, Луций!

КАСИЙ

Не те знаех,
че можеш да избухваш като мен.

БРУТ

О, Касий, много мъки ме гнетят!

КАСИЙ

Но твоята философия те учи
да бъдеш над случайните беди!

БРУТ

По-твърдо от когото да било
скръбта аз нося: Порция умря!

КАСИЙ

Какво говориш? Порция!

БРУТ

Да, тя!

КАСИЙ

О, как убягнах на смъртта, когато
се спречках с теб? Каква непоносима,
ужасна загуба!... И от какво?

БРУТ

Загубила ума си от тревога
по мен, отсъстващия, и от мъка,
че младият Октавий и Антоний
все повече укрепват — да, защото
и тази вест дойде с вестта за нея —
и глътнала в минута без надзор
пламтяща жар!

КАСИЙ

И от това умряла?

БРУТ

Да, от това!

КАСИЙ

Безсмъртни богове!

Влиза Луций с вино и свещи.

БРУТ

Да не говорим! Чашата, момче!...
Удавам в нея всички разпри, Касий!

Пие.

КАСИЙ

Сърцето ми е жадно след такава
наздравница, искряща благородство!
Препълвай, Луций! Чашите са малки,
когато е за дружбата ми с Брут!

Пие.

Луций излиза.

Влизат Титиний и Месала.

БРУТ

Титиний, влез! Добре дошъл, Месала!
Да седнем край свещта и да обсъдим
внимателно какво ни предстои!

КАСИЙ

Как? Порция?...

БРУТ

Не, моля ти се, стига!...
Месала, съобщи ми с писмо,
че младият Октавий и Антоний
повели са към нас големи сили
и смятат да ни срещнат при Филипи^[18].

МЕСАЛА

И моето писмо е в този смисъл.

БРУТ

Да казва още нещо?

МЕСАЛА

Да, това,
че с обявяване извън закона
Октавий, Марк Антоний и Лепид
са умъртвили около стотина
сенатори.

БРУТ

А в моето се казва:
седемдесет. Сред тях и Цицерон.

КАСИЙ

И Цицерон?

МЕСАЛА

Да, Цицерон. И той!
Бил включен в списъка със всички други.
Получи ли^[19] писмо от къщи, Бруте?

БРУТ

Не съм, Месала.

МЕСАЛА

А друг да ти е писал за жена ти?

БРУТ

Не, никой друг. Месала.

МЕСАЛА

Че как може!

БРУТ

Кое как може? Да не би да има
за нея нещо в твоите писма?

МЕСАЛА

Не, нищо, Бруте.

БРУТ

Направо, като римлянин, кажи ми!

МЕСАЛА

Тогава като римлянин ме чуй:
жена ти е загинала, при туй
по страшен начин!

БРУТ

Порция, прощавай!
Човек е смъртен, драги. В мисълта,
че щеше да умре все някой ден,
намирам сила днес да го изтрия.

МЕСАЛА

Тъй длъжни са великите мъже
да носят своите велики мъки!

КАСИЙ

И аз на думи съм за твърдостта,
но тъй не бих понесъл толкоз скръб!

БРУТ

Е, живите на работа! Кажете,
да тръгнем ли веднага към Филипи?

КАСИЙ

Аз мисля — не.

БРУТ

Защо?

КАСИЙ

Затуй, защото
е по-добре за нас, ако врагът
не знае де сме. В търсенето той
ще хвърли средства и загуби сили,
а ний, стоейки тук, ще си отдъхнем,
за да го срещнем бодри и подвижни.

БРУТ

Добрият довод трябва да отстъпи
пред по-добрия: местният народ,
живеещ между Сардис и Филипи,
ни мрази зарад данъка, със който
обложихме го. Мине ли през него,
врагът ще се попълни с нови сили,
набрани там, и в битката ще бъде
могъщ и с бодър дух — една възможност,
която ние ще му пресечем,
ако го срещнем още при Филипи,
преди да встъпи в техните земи.

КАСИЙ

Но, братко...

БРУТ

Извинявай!... Освен туй
вземи предвид, че вече сме извлекли
възможното от своите съюзи,
съставът на войската е попълнен,
духът ни — зрял. Оттук ний можем само
да спадаме, а нашият противник,
напротив, се засилва всеки ден.
Във плаването на живота има
момент на прилив, който — щом го хванем —
понася ни към слава, а — пропуснат —

оставя ни за цял живот със кил,
заседнал в плитчини и злополуки.
В такова пълноводие сме днес.
Да вдигнем котва, за да не загубим
товара си!

КАСИЙ

По твоему да бъде!
Решено — ще ги срещнем при Филипи!

БРУТ

Дорде беседвахме, нощта напредна.
На естеството да се покорим
и да залъжем своята природа
със кратък сън. Да има нещо друго?

КАСИЙ

Не, нищо. Лека нощ. Пред изгрев-слънце
ще сме поели.

Влиза Луций.

БРУТ

Робата ми, Луций!
Месала, сбогом! Лека нощ, Титиний!
Достойни, скъпи Касий, лека нощ
и благотворен отдих!

КАСИЙ

Скъпи братко,
невесело започна тази нощ.
Дано не се разлъчват нивга вече
душите ни, мой Бруте!

Влиза Луций, носещ робата.

БРУТ

В ред е всичко.

КАСИЙ

Тогава лека нощ, водачо наш!

БРУТ

На тебе също лека, братко мой!

ТИТИНИЙ и МЕСАЛА

До утре сутрин, Бруте! Лека нощ!

БРУТ

Довиждане на всички ви!

Излизат всички освен Брут и Луций.

Момченце,
дай робата ми! Цитрата ти де е?

ЛУЦИЙ

В палатката, ей тук.

БРУТ

Защо си сънен?
Не те упреквам. Знам, не си доспиваш.
Извикай Клавдий и Варон! Бих искал
да спят в палатката.

ЛУЦИЙ

Вароне! Клавдий!

Влизат Варон и Клавдий.

ВАРОН

На ваши заповеди, господарю!

БРУТ

Легнете на възглавките и спете!
След малко може би ще ви изпратя
до брат ми Касий.

ВАРОН

Ако разрешите,
додето ни извикате, ще бдим.

БРУТ

Не, не, приятели! Легнете! Хайде!
След малко може да ми хрумне друго.

Варон и Клавдий лягат.

Я, гледай, Луций! Книгата, която
днес толкоз търсих! Мушнал съм я в джоба
на робата си.

ЛУЦИЙ

Аз нали ви казах —
на мен не сте я давал.

БРУТ

Извинявай,
разсеян съм тез дни. Дали могъл би
да удържиш клепачи натезжали
и да докоснеш струните за мен?

ЛУЦИЙ

Ако е вам угодно, господарю.

БРУТ

Угодно ми е. Много те измъчвам,
а ти ме слушаш.

ЛУЦИЙ

Длъжност, господарю.

БРУТ

Но моя длъжност е да те щадя,
а крехката ти възраст иска сън.

ЛУЦИЙ

Аз спях до преди малко, господарю.

БРУТ

Не си сгрешил и пак ще спиш след малко.
Аз няма да те бавя. И ще бъда
добър към теб ако остана жив.

Музика и песен.

Какъв приспивен звук! О, сън без жалост,
нима докосваш със оловен жезъл^[20]
и вкарваш във затвора си детето,
което свири музика за теб?...
Хитрецо малък, лека нощ! Почивай!
Не искам да те будя, но така
ще счупиш цитрата си, ако клюмнеш.
Дай, дай я тука! Лека нощ, добричко!...
Навярно съм прегънал листа, дето
бях стигнал снощи. Ей го. Да, това е.

Влиза духът на Цезар.

Как зле гори свещта!... Ха!... Кой е туй?
Болнамото ми зрение навярно
е породило този страшен призрак!...
Към мене иде!... Стой!... Какво си ти —
бог, ангел, дявол, — та кръвта ми смръзваш
и караш космите ми да настръхват?
Каж ми, кой си?

ДУХЪТ

Лошият ти гений!

БРУТ

Защо дошъл си тук?

ДУХЪТ

За да ти кажа,
че скоро ще се видим при Филипи.

БРУТ

Добре, до скоро виждане тогава!

ДУХЪТ

И при Филипи!

БРУТ

Щом си рекъл — там!

Духът излиза.

Когато се съвзех, изчезна в миг!
Зъл дух, бих искал да говорим още...
Вароне! Луций! Ставайте! Хей, Клавдий!

ЛУЦИЙ

... От струните е само, господарю!
Фалшиви са.

БРУТ

За музиката мисли.
Хей, Луций, събуди се!

ЛУЦИЙ

Господарю?

БРУТ

Сънуваше ли, та така извика?

ЛУЦИЙ

Не помня да съм викал, господарю.

БРУТ

И още как извика! Е, кажи,
видя ли нещо?

ЛУЦИЙ

Нищо, господарю.

БРУТ

Тогава спи!... Хей, Клавдий, събуди се!...
Ти, ставай!

ВАРОН

Господарю?

КЛАВДИЙ

Господарю?

БРУТ

Защо така крещяхте във съня си?

ДВАМАТА

Кой, ний ли?

БРУТ

Вий! Видели ли сте нещо?

ВАРОН

Аз — нищо!

КЛАВДИЙ

И аз нищо, господарю!

БРУТ

Вървете, поздравете брат ми Касий
и му кажете да поеме първи
със легионите си. Ний ще тръгнем
подире му.

ДВАМАТА

Разбрано, господарю!

Излизат.

[16] *Плутос* (мит.) — гръцки бог на богатствата. ↑

[17] „... Да бъде помежду ви... по-стар от вас“ — приблизителен цитат от „Илиада“ (сцена на спора между Ахил и Агамемнон). Нестор е бил владетел на Пилос, най-стар и уважаван за мъдростта си сред гръцките царе, обсаждащи Троя. ↑

[18] *Филипи* — град в древна Македония. ↑

[19] „Получи ли... и т.н.“ — Този пасаж до „... но тъй не бих понесъл толкоз скръб“ включително се счита за „стоически“ вариант на предшестващия го диалог около съобщението за смъртта на Порция. Навярно единият от двата варианта е бил предпочетен от Шекспир, но случайно и двата са се оказали в текста. ↑

[20] „... докосваш със оловен жезъл...“ — образ, взет от Шекспировото съвремие: с жезъла си стражите са докосвали гражданите при арестуването. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Равнина край Филипи.

Влизат Октавий, Антоний и войската им.

ОКТАВИЙ

Надеждите ни сбъдват се, Антоний.
Ти казваше, че няма да се спуснат,
а ще ни чакат в планините горе,
пък стана инак: ето ги, че идат,
решени да ни срещнат при Филипи,
преди да ги принудим към това.

АНТОНИЙ

Хе, аз съм им в душите и ги знам:
те щяха да са радостни да бъдат
сега на друго място, а се спускат
с пъзлива храброст, за да ни излъжат,
че нямат страх. Но туй е само показ!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Началници, гответе са за бой!
Врагът настъпва шумно и надменно.
Багряното му знаме се развява
и трябва незабавно да се действа!

АНТОНИЙ

Октавий, ти с войската си поемай
по лявата страна на равнината!...

ОКТАВИЙ

Не, аз ще взема вдясно. Ти — отляво.

АНТОНИЙ

Намерил си кога да спориш с мене!

ОКТАВИЙ

Не споря с тебе, но ще го направя.

Войската тръгва.

Барабанен бой. Влизат Брут, Касий и войската им, Луцилий, Титиний, Месала и други.

БРУТ

Желят преговори. Ей ги, спряха.

КАСИЙ

Титиний, спри войската! Ще говорим.

ОКТАВИЙ

Антоний, да дадем ли знак за бой?

АНТОНИЙ

Не, Цезар, да изчакаме да почнат.

Ела със мен! Те искат да говорят!

ОКТАВИЙ

И никой да не мърда без сигнал!

БРУТ

„Разменяй преди ударите думи!“ —
нали тъй беше, римляни?

ОКТАВИЙ

Да, тъй,
но не че думите са ни по-мили,
тъй както са за вас!

БРУТ

Добрата дума
е по-добра, Октавий, от лош удар!

АНТОНИЙ

Ти лоши удари като нанасяш,
говориш добри думи. Кой прониза
сърцето Цезарово със вика:
„Живот и здраве, Цезар!“?

КАСИЙ

Марк Антоний,
какви са твоите удари, ще видим;
но думите ти, знаем, са окрали
пчелите в Хибла^[21]; ти си ги оставил
без капка мед!

АНТОНИЙ

А не ли и без жило?

БРУТ

Възможно е, но, явно, и без звук.
Ти взел си им бръмченето, Антоний,
и мъдро плашиш ни, преди да жилнеш!

АНТОНИЙ

Мерзавци, вий постъпихте по-иначе,
преди да се кръстосат един с друг
кинжалите ви в тялото на Цезар:
като маймуни хилехте се вие,
умилквахте се като мазни псета
и като роби чупехте гръбнаци,
краката му целувахте, когато
откъм гърба му Каска го ухапа
със ножа си. О вие, блюдолизци!

КАСИЙ

Ний — блюдолизци!... За това, о, Бруте,
вината е във тебе. Тоз език
не би обиждал, ако ти тогава
ме бе послушал!

ОКТАВИЙ

На темата! Щом леем пот при спора,
при съпоставката ще леем капки
с по-тъмна багра. Аз измъквам меч
срещу измяната и ще го вмъкна,
кога вий мислите? Тогава само,
когато тридесет и трите рани
на Цезар бъдат заплатени с кръв
или предателите отбележат
във грозната си сметка втори Цезар!

БРУТ

За да умреш от меча на предател,
ще трябва, Цезар, твой да те убие!

ОКТАВИЙ

Да, точно тъй! Не съм роден да падна
от Брутовия меч!

БРУТ

Момче, да беше
най-благородният от своя род,
не би намерил по-почтена смърт!

КАСИЙ

Нахален първолак, незаслужаващ
подобна чест, повел се по един
безнравственик!

АНТОНИЙ

Познатия ни Касий!

ОКТАВИЙ

Антоний, тръгвай! Низки подлеци,
в лицето хвърляме ви свойто гордо
предизвикателство! Ако сте смели,
излезте ни сега; ако ли не —
когато наберете малко храброст!

Октавий, Антоний и войската им излизат.

КАСИЙ

Вей, вихре! Бий, вълна! Плющи, платно!
Излизаме в морето! Все едно,
каквото ще да става!

БРУТ

Чуй, Луцилий,
ела за малко тука!

ЛУЦИЛИЙ (*излиза напред*)

Господарю?

Разговарят встрани.

КАСИЙ

Месала!

МЕСАЛА (*излиза напред*)

Заповядайте!?

КАСИЙ

Месала,
днес точно е рожденият ми ден.
Ръка ми дай и ми бъди свидетел,
че по принуда — както бе с Помпей —
залагам всичките ни свободи
в една-едничка битка. Ти ме знаеш,

че бях привърженик на Епикура^[22],
ала сега се промених и почнах
донякъде да вярвам във поличби.
На тръгване от Сардис два орела
се спуснаха и кацнали спокойно
на челните ни знамена, приеха
бойците да ги хранят от ръка.
Така ни придружиха до Филипи,
но тази сутрин литнаха в небето
и вместо тях над нас се появиха
рояци гарвани и лешояди,
кръжащи над редиците ни, сякаш
сме вече мърша: черната им сянка
прилича на злокобен балдахин,
под който армията ни лежи
като че ли на смъртния си одър!

МЕСАЛА

Не вярвай в тези знаци!

КАСИЙ

Аз им вярвам
отчасти само: бодър съм и с дух,
решен да срещне всякаква опасност!

БРУТ

... Така, Луцилий.

КАСИЙ

Благородни Бруте,
дано крепят ни боговете днес,
та в мир и братство да достигнем старост;
но тъй като човешката съдба
е смътна и превратна, да допуснем
най-лошото. Ако загубим боя,
сега говорим за последен път —
какво ще правиш?

БРУТ

Ще остана верен
на философията си, с която
осъдих тъста си Катон затуй, че
си бе отнел живота. Според мене
човек постъпва подло и безволно,
като така преварва своя срок
от страх пред неизвестното. Ще чакам,
въоръжен с търпение, онуй,
което отредят ми като дял
стоящите над нас незнайни сили.

КАСИЙ

Ако загубим битката, ти, значи,
ще си съгласен да те проведат
в триумф през Рим?

БРУТ

Не, Касий! Това не!
Недей допуска, римлянино скъпи,
че Брут в окови ще се върне в Рим!
Не, моят дух за туй е твърде горд,
но този ден ще свърши онуй дело,
което почна с Мартенските Иди,
и ще ли да се срещнем пак, не зная.
Затуй, мой Касий, нека се простим.
Завинаги, завинаги, мой Касий!
Ако се срещнем пак — ще се усмихнем,
ако ли не — добре сме се простили.

КАСИЙ

Завинаги, завинаги, мой Бруте!
Ако се срещнем — да, ще се усмихнем;
ако ли не — добре сме се простили.

БРУТ

Тогаз напред! Защо не знаем края
на тоя ден, преди да е дошъл!
Но стига ни все пак, че той ще дойде
и всичко ще узнаем. Да вървим!

Излизат.

[21] *Хибла* — древен град в Сицилия, известен на времето със своя мед. ↑

[22] *Епикур* — гръцки философ-материалист (341–270 г.пр.н.е.); той отричал божествената намеса в живота на хората и обяснявал всичко в него с естествени причини. ↑

ВТОРА СЦЕНА

На бойното поле.

Сигнал за тревога. Влизат Брут и Месала.

БРУТ

Лети, лети и отнеси, Месала,
това до легионите отсреща!
Веднага да нападнат! Забелязвам,
че липсва дух в крилото на Октавий.
Една атака ще го разгроми.
Лети, лети, Месала! Да започват!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Сигнали за тревога. Влизат Касий и Титиний.

КАСИЙ

Титиний, виж мерзавците как бягат!
Сам станах враг на своята войска!
Тоз пъзльо-знаменосец беше хукнал,
но аз убих го и му взех това!

ТИТИНИЙ

О, Касий, Брут избърза със сигнала!
Надмощие усетил над Октавий,
той много се увлече и сега
войската му удари го на плячка,
а нас Антоний ни е стегнал в обръч!

Влиза Пиндар.

ПИНДАР

О, господарю, бягайте! По-бързо!
Антоний е сред вашите палатки!
Отдалечете се! Не стойте тук!

КАСИЙ

И тъй сме доста надалеч от тях.
Я виж, Титиний, те ли са, които
горят ей там?

ТИТИНИЙ

Да, те са! Точно те са!

КАСИЙ

Титиний, скъпи, ако си приятел,
скокни на коня си и не измъквай
от него шпори, докато не си
отишъл до онези там войници
и — върнал се — не си ми съобщил
дали са наши, или не. Лети!

ТИТИНИЙ

Ще се завърна тук, по-бърз от мисъл!

Излиза.

КАСИЙ

А ти, Пиндаре, се качи на хълма
и вместо мене — слабо виждам, знаеш —
следи Титиний и ми казвай всичко,
което забележиш в равнината!

Пиндар излиза.

На този ден съм вдишал пръв път въздух.
Оста на времето се завъртя
и гдето съм започнал, там завършвам.
Животът ми измина своя кръг...
Е? Казвай!

ПИНДАР *(нейде отгоре)*

Господарю!

КАСИЙ

Какво има?

ПИНДАР *(нейде отгоре)*

Титиний виждам, заобиколен
от конници, препускащи към него!
И той препуска! Стигнаха го! Ето!
Спешиха се! Той скочи на земята!

Пленен е!

Викове.

Чуйте ги! Крещят от радост!

КАСИЙ

Слез долу! Стига толкова си гледал!
О, аз, страхливец, който жив останах
да видя своя пръв приятел хванат
пред моите очи!

Влиза Пиндар.

Ела насам! Във Партия^[23] плених те
и ти дарих живота срещу клетва,
каквото ти поискам, да го сториш.
Сега настъпи час да я изпълниш:
бъди свободен и със този меч,
пронизал вътрешностите на Цезар,
бръкни в гърдта ми! Не, не възразявай!
Стисни го и лице щом скрия, тъй,
забий го в мен!... О, Цезар, отмъстен си,
и то със меча, който те срази!

Умира.

ПИНДАР

Свободен съм, но бих останал роб,
ако от мен зависеше! О, Касий,
Пиндар поема път към чужди край,
където Рим лицето му не знай.

Излиза.

Влизат Титиний и Месала.

МЕСАЛА

Наравно сме: войската на Октавий

бе пръсната от храбрия ни Брут,
тъй както легионите на Касий —
от Марк Антоний.

ТИТИНИЙ

Касий ще се радва
да чуе тази твоя новина.

МЕСАЛА

Къде е той?

ТИТИНИЙ

Оставих го отчаян
ей тук на хълма с роба му Пиндар.

МЕСАЛА

А кой е този, който там лежи?

ТИТИНИЙ

Не знам. Изглежда мъртъв!... О, сърце!

МЕСАЛА

Не е ли Касий туй?

ТИТИНИЙ

Не е, Месала.
Туй беше Касий! Касий ни напусна!
О, слънчев диск на запад, като тебе
залезе в кърви и лъчът на Касий!
Потъна в мрака слънцето на Рим!
Денят ни свърши. Плъпвайте с нощта,
опасности и вредоносни пари!
Делата ни приключиха... Уби го
неверието в туй, че ще успее!

МЕСАЛА

Неверието в общия успех —

уви — уби го!... Грешко, грозна дъще
на меланхолията, ах, защо
преиначаваш гибелно нещата
за впечатлителните умове?
О, грешко, бързо зачната, ти нивга
до раждане щастливо не достигаш,
а умъртвяваш лоното, което
те е понесло!

ТИТИНИЙ

Хей, Пиндаре! Где си?

МЕСАЛА

Титиний, потърси го, а пък аз
ще срещна Брут, за да му пробода
слуха с таз вест. „Да пробода“ — защото
стрелите ядни, копията остри
ще бъдат по-добре дошли за него
от новината ми!

ТИТИНИЙ

Върви, Месала,
пък аз ще търся роба му в туй време.

Месала излиза.

Защо ме прати, благородни Касий?
Нима не срещнах твоите събратя?
Не ме ли увенчаха те с тез лаври,
за да ги дам след туй на тебе, Касий?
Не чу ли как ликуваха? Уви,
ти всичко изтълкувал си превратно!
Но чакай, приеми от мен венеца
на славата! Сам Брут ми нареди
да ти го дам и аз ще му изпълня
заповедта. Ела по-бързо, Бруте,
и виж добре ли съм почел Кай Касий!
Не се гневете, богове! Мой дълг е.

О, меч на Касий, римски ако си,
сърцето на Титиний потърси!

Умира.

Сигнал за тревога. Влизат Брут, Месала, Младият Катон, Стратон, Волумний и Луцилий.

БРУТ

Къде е тялото му? Покажи го!

МЕСАЛА

Там, ето го! Титиний го оплаква.

БРУТ

Но той е легнал възнак!

КАТОН

Той е мъртъв!

БРУТ

О, Юлий Цезар, ти могъщ си още!
Духът ти още броди помежду ни
и мечовете ни обръща силом
към нас самите!

КАТОН

Храбрият Титиний!
Виж само как е увенчал мъртвеца!

БРУТ

Дали двамина римляни ще има
на този свят, подобни на тез двама?
О, Касий, сетни римлянино, сбогом!
Не е възможно Рим да породи
на тебе равен! Братя, днес не мога
да му платя дълга си от сълзи...
Но ще намеря време, непременно

ще го намеря, Касий!... Наредете
да се изпрати тялото на Тасос,
защото погребението тук
би всяло смут сред нас. Катон, Луцилий,
елате да отидем на полето!
Вий, Флавий, Лабеон, войските стройте!
Часът е три. Преди да падне мрак,
във втори бой ще теглим жребий пак!

Излизат.

[23] *Партия* — древно название на североизточната част на днешното иранско плато, така наречена по името на партите — народ, с който римляните водили дълги войни през I в. пр. н. е. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Сигнал за тревога. Влизат Брут, Месала, Младият Катон, Луцилий и Флавий.

БРУТ

Главите горе! Не губете смелост!

Излиза.

КАТОН

Кой пъзльо губи я? Напред след мен!
Извиквам гръмко името си: Чуйте!
Катон съм аз и син на Марк Катон!
Народолубец и тираномразец!
Катон съм аз и син на Марк Катон!

Влизат войници.

Сражение.

ЛУЦИЛИЙ

Пък аз съм Брут! Самият той! Марк Брут!
Народолубецът! Марк Брут! Насам!

Младият Катон пада.

Ти падна, млади, доблестни Катоне!
Като Титиний ти умря! Загина
със смърт, достойна за Катонов син!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Предавай се или смъртта те чака!

ЛУЦИЛИЙ

Предавам се, за да не чака дълго!
В мен има доста, за да бързаш с нея —
сдобий се с чест, като убиеш Брут!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Не ни е позволено!... Знатен пленник!

Влиза Антоний.

ВТОРИ ВОЙНИК

Кажете на Антоний: Брут е в плен!

ПЪРВИ ВОЙНИК

Той иде! Аз ще кажа! Господарю,
пленихме Брут! Марк Брут!

АНТОНИЙ

Къде е той?

ЛУЦИЛИЙ

На свобода, Антоний! В безопасност!
Така ли, мислиш, Брут ще се остави
да бъде хванат жив? О, тоз позор
дано докрай спестят му боговете!
Но даже да го хванеш, знай, че Брут
ще си остане Брут във всяко нещо!

АНТОНИЙ

Войнико, твоят пленник не е Брут,
но, вярвай ми, не е по-малко ценен.
Пази го и се дръж любезно с него —
с такива хора бих желал да имам
приятелство, а не вражда... Узнайте
каква съдба постигнала е Брут
и донесете новини за всичко
на двама ни с Октавий! Аз ще бъда

в палатката му.

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Влизат Брут, Дарданий, Клит Стратон и Волумний.

БРУТ

Елате тук, приятели последни,
да си отдъхнем между тез скали!

КЛИТ

Статилий даде с факлата си знака,
но никакъв го няма. Или в плен е,
или убит!

БРУТ

Убит ще е навярно...
„Убит“, „убивам“ — чести думи днес!...
Послушай, Клите!...

Шепне.

КЛИТ

Кой? Аз? Не, не! За нищо на света!

БРУТ

Тогаз мълчи!

КЛИТ

Аз себе си по-скоро!...

БРУТ

Дарданий, чувай!

Шепне.

ДАРДАНИЙ

Аз да го направя?

КЛИТ

Дарданий!

ДАРДАНИЙ

Клите!

КЛИТ

За какво те моли?

ДАРДАНИЙ

Да го убия. Гледай как е мрачен!...

КЛИТ

Тъй пълен е съдът му скъп със мъка,
че виж я, от очите му прелива!

БРУТ

Ела, Волумний!

ВОЛУМНИЙ

Да, достойни Бруте?

БРУТ

Волумний, слушай ме: духът на Цезар
ми се яви на два пъти: във Сардис
и тука, в равнината край Филипи,
през тази нощ. Волумний, знам — дошъл е
последният ми час.

ВОЛУМНИЙ

Не е! Не е!

БРУТ

Дошъл е. Аз съм сигурен, Волумний.
Сам виждаш накъде вървят нещата.

Далечен сигнал за тревога.

Врагът изтласка ни до пропастта
и по-достойно е да скочим в нея,
отколкото да чакаме безволно
да бъдем блъснати. Волумний мой,
със тебе сме училищни другари —
за старата ни дружба аз те моля:
подръж тъй меча ми, додето аз
се хвърля върху него!

ВОЛУМНИЙ

Господарю,
това не е приятелска услуга!

Отново сигнал за тревога.

КЛИТ

О, бягай, вожде! Бягай! Нямаш време!

БРУТ

Прощавайте вий, всички! Ти! И ти!
И ти, Волумний мой! Стратоне, сбогом!
Ти хъркаше през всичкото туй време,
но сбогом и на теб! Щастлив съм, братя,
че във живота си един не помня
да ми е изменил. От тоз разгром
аз слава ще получа по-голяма,
отколкото Антоний и Октавий —
от своята победа... Стига толкоз!
Езикът на Марк Брут разказа вече
почти докрай горчивата му повест.
Нощта тежи на морните ми клепки
и костите ми, трудили се само

да стигнат тук, са жъдни за покой.

Сигнал за тревога. Викове: „Бягайте! Бягайте!“.

КЛИТ

По-бързо, вожде!

БРУТ

Тръгвайте! След вас съм!
Клит, Дарданий и Волумний излизат.
Стратоне, стой при своя господар!
Слуга си ти с неопетнено име,
животът ти излъхва дъх на чест.
Дръж този меч и гледай настрани,
додето аз се хвърля срещу него!
Нали ще го направиш?

СТРАТОН

Да, но първом
ръка ми дайте! Сбогом, господарю!

БРУТ

Благодаря!... Дух Цезаров, спи тих,
по-тъжен бях, когато теб убих!

Умира.

Сигнал за тревога. Сигнал за отбой. Влизат Антоний, Октавий, Месала, Луцилий и войници.

ОКТАВИЙ

Тоз кой е тук?

МЕСАЛА

Слуга на моя вожд.
Къде е господарят ти, Стратоне?

СТРАТОН

Далеч от твойто робство, о, Месала!
От него победителите могат
най-много да направят една клада.
От себе си той само победен бе
и краят му прослави само него!

ЛУЦИЛИЙ

Тъй трябваше! Благодаря ти, Бруте,
че потвърди словата на Луцилий.

ОКТАВИЙ

На служба взимам всичките, които
са служили до днес на Брут. Ти, драги,
ще дойдеш ли?

СТРАТОН

Ако Месала каже,
че съм достоен.

ОКТАВИЙ

Говори, Месала!

МЕСАЛА

От що загина вождът ни, Стратоне?

СТРАТОН

От тоз меч. Той хвърли се на него,
а аз държах го.

МЕСАЛА

Вземай го, Октавий!
Последен той направил е услуга
на вожда ни.

АНТОНИЙ

Той беше най-добрият
от всички римляни, които знам.

Останалите в заговора бяха
завистници; единствен той, Марк Брут,
се ръководеше от честна мисъл
и грижа за общественото благо.
Животът му бе чист, незнаещ корист,
и елементите на нрава бяха
така добре размесени у него,
че би могла природата да каже,
посочвайки го с пръст: „Той бе човек!“

ОКТАВИЙ

Защото бе такъв, ще му дадем
такова погребение, каквото
заслужил е. Под моята палатка
останките му нека да преспят
във воински доспехи! Дайте отдиш
и тръгвайте да поделите с мен
трофеите от този славен ден!

Излизат.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.